

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

FAKULTA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

Katedra aplikované geoinformatiky a územního plánování

Etika v praxi pořizování územního plánu hl. m. Prahy

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí práce: Ing. Vojtěch Novotný, Ph.D.

Diplomant: Bc. Jan Šlemr

2013

1. Zadání

2. Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně pod vedením Ing. Vojtěcha Novotného, Ph.D., že jsem uvedl všechny literární prameny, ze kterých jsem čerpal a u všech názorů, které jsem v práci používal, jsem uvedl jejich autora.

V Praze dne 20.4.2013

Bc. Jan Šlemr

3. Abstrakt, klíčová slova

(Abstract, keywords)

Diplomová práce se zabývá etikou v procesu pořizování územního plánu v hlavním městě České republiky, v Praze. Formou řízených rozhovorů s účastníky procesu a zainteresovanými stranami je zjišťováno, zda názory těchto účastníků jsou v souladu s tím, co je uvedeno v literatuře. Práce se zaměřuje zejména na stanovení kvalitativního rozměru příslušníka elity, na roli veřejnosti v procesu vzniku územního plánu a materiální prospěch elity z územního plánování.

Klíčová slova: etika, územní plán, participace, zákonnost

This thesis examines ethics in the process of making development plan in in the Czech capital city Prague. The form of structured interviews with participants in the process and stakeholders, it is determined whether the views of these participants are in accordance with what is described in the literature. The work focuses mainly on determining the qualitative dimension member of the elite, the role of the public in the process of the development plan and material benefit of the elite of urban planning.

Keywords: ethics, master plan, participation, legitimacy

4. Obsah diplomové práce

1. ZADÁNÍ	2
2. PROHLÁŠENÍ	3
3. ABSTRAKT, KLÍČOVÁ SLOVA	4
(ABSTRACT, KEYWORDS)	4
4. OBSAH DIPLOMOVÉ PRÁCE	5
5. ÚVOD	6
6. CÍLE	7
7. METODIKA	8
8. REŠERŠNÍ ČÁST	12
8. 1. SVĚDOMÍ A MRAVNÍ PŘEDPOROZUMĚNÍ	12
8. 2. MORÁLNÍ KODEXY	17
8. 3. DEMOKRATICKÝ PRÁVNÍ STÁT	21
8. 4. ELITY A DISTRIBUČNÍ SKUPINY	26
10. VÝSLEDKY	33
13. DISKUZE	74
14. ZÁVĚR	87
15. ZDROJE	88

5. Úvod

Územní plánování nejen v Praze ovlivňuje naše životy tím, že vytváří zákonné předpoklady pro využití území. Aktéři procesu územního plánování jsou vtaženi do ambivalentní hry mezi požadavky právních úprav demokratického státu, zájmů tržních i soukromých subjektů a osobního svědomí.

Z tohoto důvodu bude výchozím bodem pro tuto práci moje bakalářská práce, která hledala náplň pojmu etika v procesu územního plánování a urbanizmu. Na základě této práce proběhne průzkum procesu územního plánování nikoli v abstraktním chápání, ale ve skutečných podmínkách České republiky, konkrétně hlavního města Prahy začátku nového tisíciletí.

Proběhne hledání významů pojmů svědomí, předporozumění a morálního kodexu v situaci aktéra územně-plánovacího procesu. Poté budou popsány základní pojmy demokracie, právo a stát, na nichž stojí Česká republika dle Ústavního zákona č.1/1993 Sb. a Listiny základních práv a svobod člověka ratifikované Českou republikou jako zákon č.2/1993 Sb.

Následně proběhne průzkum elit a distribučních skupin jakožto (diskutovaně) hlavních hráčů na poli územního plánování.

Takto teoreticky probrané pojmy poslouží k následné formulaci okruhů otázek, které budou tvořit náplň řízených kvalitativních rozhovorů s aktéry a osobnostmi procesu územního plánování v Praze. *Podkladem pro výběr těchto témat je také moje činnost ve studentském urbanisticko-architektonickém atelieru "Archistroj", kde jsme v kontaktu s reálným prostředím územního plánování a během naší činnosti jsme mezi sebou a s jinými kolegy klíčová témata často řešili nejen během vlastní práce na soutěžních projektech, ale také naší účastí na různých workshopech a seminářích, kterých se účastníme. Aktivita našeho atelieru jsou volně k nahlédnutí ve facebookové skupině pod heslem "Archistroj" (Archistroj, 2013).*

6. Cíle

Cílem práce je ověřit metodou kvalitativních řízených rozhovorů poznatky získané studiem odborné literatury. Práce si neklade za cíl být průzkumem veřejného mínění, nýbrž reflektovat problematiku územního plánování z pohledu etiky a kritiky stávajících společenských dogmat.

Očekávaným výstupem mají být myšlenky aktérů procesu územního plánování, který bude následně konfrontován s postřehy z literatury. Nesoulady mohou pak být předmětem dalšího výzkumu na poli etiky v územním plánování.

7. Metodika

Metodika práce staví na ose **rešerše - stanovení klíčových diskusních témat - vlastní řízené kvalitativní rozhovory - závěry z konfrontace** odborné literatury s rozhovory s účastníky a osobnostmi činnými na poli územního plánování na území hlavního města Prahy. Volba vlastní metodiky vychází z potřeb práce.

Metodika je tedy založena na základě **analytické indukce**, která byla v souladu s metodikou, kterou popisuje Švec et al. (2009, str. 63-64) zjednodušená na předem zvolenou skupinu osob a diskusních témat, kde hypotézy jsou formulovány a zdokonalovány během procesu. Výsledkem pak nejsou tzv. tvrdá data, tedy že například teze z odborné literatury je chybná. **Ale výsledkem může být zjištění, že teze není z pohledu daného účastníka vnímána jako důležitá, popřípadě účastník poskytne ze své odborné praxe poznatek, který odborná literatura nebere v potaz.** Požadovaná kvalita výzkumu tedy není závislá na kvantitě, nýbrž na kvalitě daného rozhovoru (Švec et al., 2009, str. 82). Pouze předložený kvantitativní dotazník neposkytuje relevantní data z důvodu odlišného vnímání dané problematiky, která jsou ale řízením rozhovoru uvedena na pravou míru (Švec et al., 2009, str. 139-140). Nelze však opomenout skutečnost, že kvalitativní výzkum může být do velké míry ovlivněn výzkumníkem, který ovšem pomáhá porozumět zkoumanému problému, což je nevyhnutelné, zkoumáme-li mnoho aspektů z mála objektů (Reichel 2009 str. 41).

Rešeršní část staví na základech vytyčených mojí bakalářskou prací věnovanou problematice etiky v urbanizmu a územním plánování (Šlemr, 2011), kde jsem vybral klíčové problematické jevy, které jsem dále prohloubil studiem odborné literatury.

Klíčová diskusní témata vznikla z rešeršní části, kterou jsem konzultoval s mým vedoucím Ing. Vojtěchem Novotným, Ph.D. Řízené kvalitativní rozhovory jsou založeny na myšlence zevšeobecnění zkušenostních poznatků s cílem stanovení nových otázek a hypotéz, respektive v případě mé práce na hledání odpovědí a pohledů na probíranou problematiku. Jedná se metodu tzv. **etnografickou**, často užívanou ve výzkumu orální historie (Švec et al., 2009, str. 53) Tato metoda reflektuje fakt, že kvantitativní výzkum v oblasti mé práce není technicky možný a neposkytoval

by relevantní údaje. Dá se zevšeobecnit, že v případě scientologického výzkumu lze přistoupit ke kvantitativním metodám, ale má diplomová práce je aplikovaně humanitního směru, kde je preferován výběr kvalitativních metod právě díky požadavku na holistický (celkový) přístup ke sledované problematice (Švec et al. 2009, str. 42). To podporuje také Jiří Reichel (2009, str. 21-22) který říká, že pro takto postavený sociologický výzkum je příznačná velká míra nejistoty. Je tomu tak díky vícedimenzionalitě a proměnlivosti vnějšího světa. Reichel (2009 str. 44) dále uvádí, že může být položena konkrétní otázka, není to nutné, ale je nezbytné, aby došlo k přesnější identifikaci zkoumaného jevu s respondentem.

Základní soubor výzkumného vzorku tvoří lidé činní ve sledované problematice, schopní a především ochotní přistoupit k rozhovoru. Vlastní výběr osobností proběhl tak, aby bylo co možná nejúplněji pokryto spektrum aktérů procesu územního plánování. Tedy výzkumný vzorek tvoří architekti jakožto tvůrci územního plánu, dále úředníci z různých úrovní byrokratického aparátu činného v procesu územního plánování, politici, zástupci developerských společností a občanských iniciativ.

Analogickou metodiku využíval například Ronald C. Jantz (2012) během svého výzkumu názorů akademických knihovníků na úlohu inovace. Stejný přístup k metodice byl užit triem Magdalini Vasileiou, Jennifer Rowley a Richard Hartley (2012) při výzkumu role e-knih v akademickém prostředí, kde tato forma rozhovoru pomohla najít specifickou polohu vnímání problematiky dotazovaným.

Během vlastního rozhovoru jsem si pořizoval poznámky, které jsem následně přepsal a poslal dotazovaným k autorizaci, abych dodržel etické zásady tohoto typu výzkumu, jak jej uvádí Reichel (2009, str.175). Pokud někdo neautorizuje, nepovažuji jeho názor za dostatečně relevantní, ale používám jej dále pouze jako možný podnět. I tento podnět ovšem cituji dle zásad a uvádím autora postřehu. Tedy i neautorizované rozhovory používám (byť s ohledem na tuto skutečnost), jelikož tím, že dotazovaný souhlasil a přistoupil k rozhovoru, poskytl tím tak pasivní informovaný souhlas (Reichel 2009, str. 177).

Závěrečnou fází výzkumu je pak porovnání zjištěných informací s tezemi z literatury a uvedení možných diskutabilních témat, která by mohla být dále teoreticky zkoumána.

Pro další práce byly tedy stanoveny tři hypotézy:

H₁: Respondenti sdílí pohled na kvalitativní charakteristiku příslušníka elity.

Elita = morálka + moc + znalosti

H₂: Územní plán je tvořen vůlí veřejnosti

H₃: Územní plánování je řešeno v materiální prospěch elit (vyšších vrstev společnosti)

Elita = moc + znalosti

Výše zmíněné hypotézy znamenají, že bude v souladu s metodikou nutno během vlastních rozhovorů klást otázky obsáhleji a v rámci rešerše zároveň detailněji osvětlit pojmy **svědomí, předporozumění, morální kodex, elity a distribuční skupiny, a to vše na jevišti demokratického právního státu.**

Během zpracovávání práce bylo ustoupeno od analýzy psaných oficiálních zápisů z projednávání územního plánu hlavního města Prahy. Ke kroku bylo přistoupeno po konzultaci s vedoucím práce, a to z důvodu preference zkoumání principů, nikoli investigativního pátrání v konkrétních případech. Navíc obsah oficiálních zápisů neposkytuje relevantní informace při hledání odpovědí na formulované hypotézy. Názor podpořil během rozhovoru i Benjamin Tuček, který natáčí časosběrný dokument "Plán" o procesu územního plánování v Praze.

UMBRIANA

Ivan Diviš (1965, str.25)

Tady postavíme město -

Vespod položíme odpad, navrch uhladíme pleť,

Takto ozdobenou líc pak ozdobíme šperky.

To všechno uděláme. Budeme se zde množit,

Rouhavé modlitby se ponesou z oken,

usnováme vášně pod sluncem dokonalejším,

než jaké kdy zažhnulo z oblohy. Zde

postavíme město. A nikoli jako d'ábel,

ale jako lidé odstraníme les,

vyklučíme, odvezeme, i s kořáním...

Kdyby však někdo ke mně přišel a řekl:

Hle, zde stojí město, a na tomto místě my , lidé,

založíme les-

vzhlédl bych k tomu, který mi to řekl.

Abych se utvrdil v naději: takové město jest,

musí být, už je i vyhlédnuto...

8. Rešeršní část

Při aplikaci zákonů a vyhlášek často vyvstávají otázky, zda tyto právní normy, dle kterých se řídíme, jsou v souladu s naším svědomím a zda toto svědomí sdílí podobné základní hodnoty jako svědomí jiných lidí. Pohybujeme se tak v rovině současné (nejen) politické kultury a hledání odpovědí na otázky, které vyvstávají, je komplikovaná interdisciplinární činnost.

V územním plánování se účastníci pohybují v právním rámci, který je tvořen na základech právních a morálních kodexů, ovšem nemalou část rozhodování si musejí odůvodnit sami a to nejen před druhými, ale i sami před sebou a často jsou vtaženi do ambivalentní hry mezi požadavky společnosti a požadavky hlavních hráčů.

Legislativa obecně je komplikovaný systém, který kromě úzké skupiny odborníků široká veřejnost nezná a rozhodování se tak tvoří na základě předporozumění, které je v ideálním případě totožné s právním systémem. Tvorba zákonů a jejich praktická aplikace je záležitostí užšího kruhu, který by měl respektovat a hájit vůli společnosti. Vzniká tak systém, kde právo je minimum morálky nutné k zajištění chodu společnosti, ale neoddiskutovatelnou roli při jakémkoli jednání má svědomí a předporozumění daných jedinců.

Proto zahájíme cestu u hledání náplně pojmů svědomí a předporozumění, které formují morální kodexy. Z těchto dvou světů (vnitřního řádu svědomí a předporozumění a vnějšího řádu kodexů) vzniká fenomén státu. Vztahem mezi elitou a veřejností v kontextu vytváření norem, kodexů a distribuce moci se zabývá poslední kapitola rešeršní části.

8. 1. Svědomí a mravní předporozumění

Začneme pohledem na svědomí jedinců, na které bude navazovat letný exkurz do filozofického aparátu mravního předporozumění, jež patří mezi nejzákladnější nástroje mravního hodnocení.

Jeden z modernějších pohledů na to, co to svědomí je, je pohled Erazima Koháka (2004, str. 78) **který vidí svědomí tvořené na základě návyku**. Toto behaviorální nazírání na svědomí staví na předpokladu, že lidská společnost a společenství vytváří nepsaná pravidla, která jsou hluboce zakořeněna a lidem připadají samozřejmá. Což se ale nesmí označit za univerzální zákon, protože je to chápání kulturního relativizmu, tedy dobového, řekněme kulturního vnímání společenství, které za nás rozhoduje a není to nic trvalého.

Pozoruhodné na svědomí je, že jeho výskyt je pouze retroaktivní, tedy v souvislosti s morálním jevem, který nastal a na který upozorňuje. Tedy nikdy se neobjeví předem a samo o sobě nevyvstane nikdy. Na rozdíl od později probraného předporozumění svědomí nemá žádný obsah, žádnou přímou myšlenku, jen nás chce někam pohnout, někam co by se dalo nazvat jako to lepší v nás. Těchto zajímavostí si všiml podle Berana (2010, str. 306) Martin Heidegger.

V kolizi s těmito, řekněme, současnými pohledy na svědomí je pohled filozofa a teologa vrcholu scholastiky Tomáše Akvinského (2010). Svědomí je dle něj ponoukání rozumu, které je založeno na předpokladu svobodného rozhodování. Akvinský (2010) dále poznamenává, že svobodné rozhodování v sobě obsahuje také svědomí, čili jinak řečeno, takoví, jací jsme, takové je naše svědomí. Nebo-li díky svobodnému smýšlení, které je nezávislé na dodaných normách a kodexech, se v nás objeví hlas svědomí. Což je v rozporu s dnešním výše popsaným vnímáním, které vidí onen hlas svědomí více závislý na našem okolí, než na ideji. Jedním z možných vysvětlení tohoto rozporu je rozdíl mezi pozdně středověkým vnímáním, které bylo ovlivněno novoplatonickými tendencemi projevujícími se v jistém lpění na světě idejí od dnešního relativistického pohledu, který nerad vidí velké a absolutní ideje (kromě těch, na kterých stojí naše kultura a ani je nevnímáme). Zajímavé ovšem je, že řekněme postmoderní pojetí svědomí determinovaného i okolními vlivy není akceptováno Listinou základních práv a svobod člověka, respektive z ní vyplývá, že o svém svědomí mohou rozhodovat. Konkrétně v zákoně č. 2/1993 Sb., hlava druhá, článek 15. se uvádí, že člověk má právo na svobodu myšlení, *svědomí* a náboženského vyznání. Mám-li právo na svobodu svědomí, pak to v souladu s Tomášem Akvinským (2010) znamená, že o svém svědomí mohou *svobodně rozhodovat*. Pak to ale vyvrací chápání kulturně relativistické nahlížení Erazima Koháka (2004), kde svědomí je dáno nepsanými společenskými normami. Možné vysvětlení je, že zákon musí počítat se

svobodou *myšlení a svědomí* u člověka, protože jinak by nebyl trestně odpovědný a tedy by si nemohl uvědomovat své protispolečenské trestní jednání.

Heideggerovo chápání svědomí pak potvrzuje Štěpinová (2010), když tvrdí, že snad každý člověk má zkušenost, že svědomí se ozývá právě tehdy, když je rozpor mezi tím, co vnímá člověk jako dobré a tím co chce. Zvláštní případ je pak stav, kdy svobodné uvažování váží mezi dobrou věcí a odlišnou dobrou věcí, které jsou si ve vzájemném protikladu. Tato kolize nese pak známé označení **morální dilema**.

Je obecně chápáné, že rozlišení dobrého a zlého je vlastní každému a vykonáváme ho s jistou samozřejmostí, která nám byla dána. Arno Anzenbacher (2001) na začátku jeho pojednání o etických systémech tento stav nazývá právě **mravním předporozuměním**. Tento aparát klade na morálně usuzující osobu požadavek, že chce konat dobro a potlačovat zlo, pak je její smýšlení pomocí mravního předporozumění konzistentní. Tedy vychází z předpokladu, že osoba rozliší dobré a špatné a právě to je zásadní nedostatek předporozumění, jelikož různé osoby mají o dobru a zlu odlišné představy. Kritikou tohoto předporozumění je tedy to, že jej dosahujeme v jakémisi ideálním stavu. Erazim Kohák (1993) poukazuje, že při mravním předporozumění se neuvažuje s kauzalitou jevů, ale pouze s jejich smyslem a to je stav, kterého společnost, která nežije v dogmatickém světě, není schopna, jelikož pro západní civilizaci je typická jistá skepse, která tvrdí, že dobro a smysl nemusí existovat. Což ostatně souvisí se stavem moderní a zvláště postmoderní kultury, která relativizuje všechny absolutizované standardy, na kterých byla naše společnost vystavěna (Friedmann, 1989). Mravní předporozumění pak jako naprosto dostačující aparát figuruje v tom případě, kdy jednající anebo posuzující osoba je naprosto osvobozena od zlé tužby a vyznává nesobecké žití pro druhé, což je atribut křesťanského chápání světa, tedy právě dogmatického světa (Hrehová, 2009). I v mé bakalářské práci (Šlemr, 2011) se rýsuje jistá úměrnost mezi přesností vymezení pojmu dobra a mírou dogmaticčnosti daného systému. V praxi to dle mého znamená, že ve striktně dogmatických názorových školách je pojem dobra a tedy i tzv. správné věci daleko jasněji popsateľný a chápatelný skrze nezpochybňovatelné axiomy. Božena Komárková (1998, str.20) to potvrzuje svým názorem, že dogmatické a totalitní světy usilují o sjednocení osobního vnímání jedince s makrokosmem vládnoucí a platné ideologie. Snem každého dogmatického a totalitního systému je, že se potká zákon s individuální morálkou, a to skrze ideologii. Protikladná je ale pak pro Boženu

Komárkovou (1998) - oproti pojetí Hrehové (2009) - transcendentalita svědomí, která nespátřuje v okolí společnosti nejvyšší hodnotu, ta je pro ni v Bohu. Dá se tedy pochopitelně vést polemika, zda víra dodává mravní zásady z vnějšku skrze působení komunity, kodexů a podobně, nebo zda je odrazem jádra člověka, cesty k jeho individuálnímu svědomí, ale to je mimo tuto debatu.

Problémem je ale strukturální zasazení předporozumění v rámci lidského vnímání. Na rozdíl od "umělých" etických systémů a kodexů je předporozumění organicky spjata s osobou morálně uvažující. Předporozumění samo o sobě je již jistý výklad a popis, závislý na užívaném jazyce, ve kterém se formuluje naše myšlení. Na toto tvrzení "filozofa jazyka" Ludwiga Wittgensteina (Beran 2010, str. 120) navazuje úvaha Wittgensteinova současníka Martina Heideggera, která zní takto: Tomu, co říkáme, svým způsobem také předběžně rozumíme. Slovo "bytí" pro nás něco znamená a není to pro nás neartikulovaný zvuk jako kýchnutí nebo "sjdbch". Ale jako potvrzení Arna Anzerbachera (2001) může figurovat Heideggerův poznatek, že každého nás ale slovo "bytí" může dovést jinam. A tedy se v předporozumění neodrážíme všichni od stejného bodu. Síla předporozumění ale spočívá v tom, že se všichni od něčeho odrazíme, všichni pojmu nějak rozumíme (Beran 2010, str.179).

Z hlediska později probraného principu aplikace práva a etických norem je zajímavý postřeh Gadamera, který učinil na adresu předporozumění. Na rozdíl od již citovaného Heideggerova chápání svědomí, které vlastní obsah nemá a jen "posouvá" činitele (Beran 2010, str. 306), tak Gadamerovo předporozumění se projevuje jako významové očekávání interpreta, které ale není interpretovi volně k dispozici. Rovněž prý předporozumění není interpretovi volně k dispozici, objevuje se až poté, co je položena otázka (Beran 2010, str. 227). Tj. je zde podobnost mezi Heideggerovým svědomím a Gadamerovým předporozuměním na úrovni toho, že oba jevy jsou do jisté míry nezávislé na *rაციu* jednatele. Svědomí se ozve tehdy, je-li konfrontováno se špatným jednáním a předporozumění zase tehdy, když se objeví otázka. Odlišnost ale panuje ve vlastní podobě oněch hlasů. Svědomí je pouze posun, zatímco předporozumění má již vlastní hodnotící obsah.

Pavel Hollander (2006, str. 231) hezky shrnuje, čím tedy vlastně předporozumění je. Je to souhrn znalostí přirozeného jazyka, právních pojmů, obecných znalostí, zkušeností a hodnotové orientace a povahy interpreta. Dušan Třeštík (2005, str. 115) předchází rozvádí tím, jak nazírá na kulturu. Ta je dle něj

chápána současnou sociální antropologií jako strukturovaný soubor symbolických významů, fixovaných zejména jazykem jako nejjasnějším souborem kódů. Funguje jako soubor každodenních předsudků, které nám umožňují každodenní žití tím, že nás zbavuje nutnosti myslet. A Třeštík slovo myslet chápe v kontextu textu jako činnost, která zpochybňuje názorová paradigmatata, jako něco, co nás vytrhuje z příjemného souhlasu se stávajícími formalismy.

Jenže to implikuje, že ony *symbolické významy*, které umožňují *každodenní žití tím, že nás zbavují nutnosti myslet*, mají zároveň schopnost utvářet ony skryté hlasy, které formují svědomí i předporozumění jedince. Tedy že i svědomí je utvářeno okolím a nejen tedy povahovými vlastnostmi jedince se kterými se narodil, nebo oním *svobodným rozhodováním*, po kterém volal Tomáš Akvinský (2010). Což je v souladu se současnými postoji k problematice svědomí a předporozumění. Nejsme schopni změřit, do jaké míry je i naše svědomí určováno okolím a co si oproti tomu neseme "ve vínku". Každý člověk je unikát a nemůžeme porovnat jeho vývoj vlivem odlišných podmínek. Z toho tedy plyne, že v každém případě jsou nezbytné pro morální rozhodování člověka morální kodexy a normy. Opět bude otázka, do jaké míry jsou ony zvenčí dodávané zásady pouze dobového charakteru, ovlivněny jistou módou a do jaké míry se jedná o hodnoty absolutní a vždy dané.

Předporozumění daného jedince je utvářeno dvěma proudy. První je dodáván zvnějšku, a to kulturou a okolím jedince. Druhý má je dán rysy jedince, jeho lidskou stránkou, povahou a má charakter svědomí. Oba proudy dialekticky spolupůsobí a vytvářejí předporozumění onoho jedince, podle něhož se snaží chovat.

8. 2. Morální kodexy

Zatímco předchozí část se týkala osobního hodnocení vzniklého na základě vnitřního nastavení jedince, byť s polemikou ohledně toho čím je určování ono vnitřní nastavení, tak druhá část bude pojednávat o vnějších systémech, které mohou určovat a určují prostředí norem a kodexů. Morální kodex není stejná množina jako právo. Morální normy činí svět předvídatelnější a srozumitelnější a lze tyto normy také vysvětlit tím, že k morálce lidé konvergují z důvodu snahy o vysvětlení světa a své úlohy v něm. Pokud se vyskytne systém soužití lidí bez etických norem, tak se v krátké době zhroutlí do krizového stavu až ke kolapsu (Tóth, 2007). Což je také dokladem toho, jak uvádí Eduard Mazák (2010, str. 85), že už v historii byly právě etické kodexy zdrojem morálního smýšlení. Jako příklad uvádí třeba Magnu Chartu z roku 1215 a ze současnější doby Všeobecnou deklaraci lidských práv z roku 1948. Zároveň poznamenává, že u valné většiny etických kodexů se jedná o záznam reakce na tehdejší společenské klima. Navíc jejich cílem bylo také usnadnit etické rozhodování, přesněji pak Mazák (2010, str. 90) kde píše, že podstatnou rolí etických kodexů je také to, že nemají nahradit individuální morální hodnoty, ale minimalizovat nejistotu v morálních úsudcích. Výhodou kodexu je, když staví spíše na hodnotách, než na příkazech (Štička et al., 2008, str. 110), což se velmi hezky dá aplikovat na problematiku územního plánování. Kdybychom brali územní plán jako vnější systém pro orientaci ve světě (čímž je možná aniž to ví) tak Štička et al. (2008) říká, že popisem hodnot docílím lepšího a etičtějšího výsledku než determinovaným direktivem, co se má v území stát, avšak jak autor také tvrdí, tak je takřka existenčně důležité, aby stejná pravidla platila v celém znění pro celý systém.

Bernou mincí zvnějšku dodaných systémů jsou, alespoň pro účely této práce, jejich náhledy na dobro. Anglický filozof G.E. Moore (2005) uvádí ve své knize *Principia Ethica* podstatný postřeh, že **nejzákladnější otázkou při etickém tázání je problém jak definovat dobro**. Berme to jako motivační problém celé této stati.

Nejčistší výklad je **ontologické dobro**. Anzenbacher (2001) popisuje stav, kdy **každé jsoucno je dobré**. Slovo dobro a dobré se pak nepoužívá ve smyslu morálního hodnocení, ale ve smyslu plnosti bytí. Pokusil jsem se tuto jinak nezajímavou skutečnost v bakalářské práci aplikovat na urbanizmus a územní plánování a vyšlo mi,

že za dobro pak lze považovat stav, kdy dochází k využití území, které zvyšuje plnost bytí v území oproti předchozímu stavu. Naopak za zlo se dá považovat stav, kdy zásahy došlo k umrtvení území, nebo k nenaplnění jeho potenciálu (Šlemr, 2011). Jen upozorňuji, že hodnocení plnosti bytí území nemá být prováděno pouze ekonomickými ukazateli.

Etymologický původ slova dobro dle Českého etymologického slovníku (2004) skýtá jedno překvapení. Vlastní slovo dobro se v něm nevyskytuje! Tuto skutečnost lze vysvětlit tím, že tedy vzniklo až z přídavného jména dobrý. U tohoto adjektiva je pak napsáno, že vzniklo z indoevropského slova dhabh, který znamenalo „vhodný“. A to je také původ slova dobrý a vlastní dobro pak dle etymologie lze spatřit v jisté „vhodnosti“. Tohoto se také drží tvrzení, které k pojmu dobro je napsáno ve Wikipedii (2011), kde je uvedeno, že dobro je **obecný pojem**, který je odvozený od hodnotícího slova „dobrý“.

O jistou specifikaci obecného pojmu dobro se pokouší výše zmíněný G. E. Moore (2005), když uvádí, že dobro lze definovat jako složeninu **něco** a **dobré**. K vlastní definici pojmu dobré pak uvádí, že slovo dobré se používá vždy ve významu s jinými deskriptivními vlastnosti (jako například krásné, ušlechtilé, ctnostné), ale s poukazem, že tyto deskriptivní vlastnosti samy o sobě „to dobré“ neobsahují. Dobré je tedy pojmenování množiny vlastností, ale jednotlivá entita této množiny neznamená sama o sobě dobré! Slovo dobré samo o sobě bez popisných vlastností je **jednoduchý nedefinovatelný pojem, který chápeme intuicí** (Moore, 2005).

Platónovo dobro vychází z myšlenkového konceptu **světa idejí**, kde idea dobra je ta nejvyšší. Díky faktu, že Platónův svět idejí nemá fantaskní ráz, ideje nejsou k vymýšlení, ale k objevování. Svět idejí existuje nezávisle na našem světě a obsahuje dokonalý model, k němuž se máme snažit přimykát. Koncept světa idejí pak dokazuje, že dobro opravdu existuje (Kohák, 1993). Jelikož v Platónově *Ústavě* (1993) je uvedeno podobné tvrzení, jako uvedl výše Moore (2005), tedy, že **dobro je nedefinovatelné a chápeme jej intuitivně**, uvádí Kohák (1993), že to ale není důvod k zamítnutí konceptu světa idejí, protože není sice v silách člověka dosáhnout tohoto světa, ale dá se na něho nastoupit jako na životní cestu.

Oproti Platonově (1993) má Aristotelovo (1996) dobro tu výhodu, že je více „pozemské“. V *Etice Nikomachově* pak píše, že dobro je láska k mravnosti a cíl člověka je vždy se mu přibližovat, a proto má také dar svobodné vůle. Toto dobro má pak **charakter blaženosti**, ale je problém, jak si tuto blaženost vysvětlit? Jako drogovou slast? Aristoteles (1996) uvádí, že jen taková blaženost je přijatelná, která má charakter klidné meditace a odpoutání se od pozemských statků. Je-li člověk motivován tímto, pak je schopen nastoupit na cestu dobra.

V tomto bodě se začínají vnitřní *čisté přístupové školy* měnit na vnější, tedy preskriptivní. Ty chtějí už říkat, co je dobro, dobré.

Dobro, jak je chápe Kant, je korelát kategorické povinnosti, kdy účel mravnosti **nesmí být podmíněn zisky z této činnosti** (Thomová, 1986). Toto je v přímém protikladu k utilitaristickému chápání dobra. V utilitaristickém a jemu podobných systémech je dobro spatřováno pouze v rovině štěstí dané osoby. Podmínkou je ale, že štěstí musí mít charakter kvality, nikoli kvantity (Šil et Karolová, 2008). Z tohoto principu plynou i moderní systémy založené na tržní ekonomii, respektive tržní ekonomie založená na těchto principech, ze kterých se ale vytratila zásadní poznámka Milla, že osobní štěstí musí vždy ustoupit štěstí celku (Sedláček, 2009).

Hmatatelnější specifikaci pojmu dobro nabídl Friedrich Nietzsche v díle *Genealogie morálky* (2002), kde tvrdí, že **význam dobru dali mocní** a nikoli ti, kterým je prokazováno. Nietzsche tím přidává ke své polemice s křesťanskou etikou, kterou rozebírá a napadá v knize *Antikrist* (2001) jejíž páteří je myšlenka, že křesťanství se dopouští podvodu, když tvrdí (srovnejte s Hrehová 2009), že ubozí jsou dobří a je jasné, že z tohoto stavu profitovali právě křesťanští kněží, kteří takto drželi masy v poslušnosti (Nietzsche, 2001). Nietzsche naopak v *Genealogii morálky* nabízí názor, že náplň pojmu nemá co do činění s nadpozemskými idejemi, ale je produktem panské výsady dávat jména. **Dobré pak neznamená nesobecké, ale spíše to, co se mocným hodí označovat jako dobré!** (Nietzsche, 2002). Dokonce Nietzsche (2001) říká, že právě křesťanství přišlo s logikou **on mocný=on zlý, já sláb=já dobrý!**

Zmiňme i křesťanské pojetí dobra, když už jsme dali prostor jeho kritikovi. Za dobro v křesťanském chápání je jakékoli chování, které ale napodobuje život Ježíše Krista. Jak již bylo řečeno v sekci etiky, takový život se vyznačuje absencí sobeckého

přivlastňování, dokonalá spravedlnost a vlastně obecněji řečeno nesobecké žití pro druhé. V apoštolských Skutcích svatého Pavla je pro ilustraci psáno, že pro dobrý život je potřeba neustálý zápas s lakotou, falší, pýchou, krádeží (Hrehová, 2009). Ne že by Nietzsche podobné pojmy a priori velebil, ale rozhodně jednostranné chápání podobných pojmů neuznává, neboť i přes ně za jistých okolností může vést „vůle k moci“, která je zdravým dokladem kvality (Nietzsche, 2003).

8. 3. Demokratický právní stát

Ústava České republiky, zákon č. 1/1993 Sb. v Hlavě první, článku jedna definuje Českou republiku jako *svrchovaný, jednotný a demokratický právní stát založený na úctě k právům a svobodám člověka a občana.*

Postupně si probereme, co v kontextu znamenají zmíněné tři pojmy *demokratický, právní a stát.*

Začneme u posledního, jaká je úloha *státu*. Stát je založen na tzv. společenské smlouvě mezi občany. Erazim Kohák (2004, str.69) uvádí ideální stav společenské smlouvy de facto v překročení státu. Je to sen o novém Jeruzalému, kde nebude chrám, neboť si každý ponese zákon ve svém srdci, je to Rousseauův sen o splynutí jedince s celkem a nachází v něm naplnění a také Leninova vize o rozpadu státu a jeho nahrazení společenstvím sdílené vůle. Od počátku 19. století přestává být stát prostředníkem k nadutilitárním lidským cílům, jako je duchovní služba a stává se patronem minimálního nutného řádu. Je to doba rozvoje prvních liberálních systémů a grunderského kapitalizmu. Stát je minimální a cílem je maximalizovat ekonomickou výkonnost. Po druhé světové válce dochází pod hlavičkou blahobytu a rovněž ekonomické výkonnosti k maximalizaci zásahů státu (Komárková 1998, str. 49). Přejít z patrona duchovna na patrona provozního minima provází změna hodnot související s kulturním relativizmem. Každé společenství si vytváří pravidla svého soužití, která jsou pro jeho členy **závazná**. Nejen že to tak je, ale ve společenství dokonce existuje názor, že to tak má být! (Kohák 2004, str. 69). Liberální stát ale neposkytoval povinný světonázor, ale totalitní systémy jej poskytují, dokonce na něm bazírují. Dostatečně ilustrativní je ústava SSSR z roku 1936, která chápe práva občana v recipročním vztahu k SSSR, který je tímto vrcholným zákonem společnosti a práva občanů mají jediný cíl- toto posilovat (Komárková 1998, str. 54). Tento poznatek podporuje moji, již v začátku této práce zmíněnou tezi, že čím je systém dogmatictější, tím dává jasnější představu o dobru. Alespoň SSSR tu představu o jasném dobru měl a myslím, že krize současných liberálně ekonomických systémů může pramenit z absence vize dobra, ale k tomu se dostaneme v závěru práce.

Božena Komárková (1998, str. 31) shrnuje, že stát by i přesto měl být pouhým nástrojem pravdy, dát možnost tazání se po pravdě a nikoli si pravdu osvojovat. Myslím si, že to je liberální přístup ve smyslu svobody deklarované ústavou ČR, ale nesmí se jednat o liberalizmus ve smyslu zbožštění liberálně ekonomických teorií, to je něco jiného! A ještě úderněji to Komárková (1998, str. 28) shrnuje v tezi, že stát se musí pojímat jako nástroj, nikoli jako účel! Je zajímavé tuto větu přiložit k jedné z Kantových (1990) maxim, konkrétně: *jednej tak, abys používal lidství jak ve své osobě, tak i v osobě každého druhého vždy zároveň jako účel a nikdy pouze jako prostředek*. Kant (1990) je oproti Komárkové (1998) o něco benevolentnější pro stát, jelikož *lidství nikdy pouze jako prostředek, ale vždy zároveň jako účel*. Tedy lidství se může používat jako prostředek, ale zároveň jako cíl. Ale Komárková (1998, str. 28) tvrzením, že stát je nástroj, nikoli účel, posouvá lidství do roviny cíle státu, nikoli prostředku.

Zajištění těchto principů ve státu je na bedrech právních norem, které mají charakter závazných kodexů. Účelem práva je pak zajistit vnitřní mír ve společenství a umožnit tak jeho zachování i zachování jeho členů. K tomu je právo založeno na třech pilířích, které zohledňuje: **obecné blaho, spravedlnost a právní jistota** (Hollander 2006, str. 81).

Účelem práva je především udržení relativně klidného soužití. Jedná se v tomto případě o tak zvané *pozitivní právo*, kdy právo není vázáno jinými maximy než je maxima chráněného řádu samotného! Vzhledem k tomu, že oním chráněným řádem je ono klidné soužití, což se v různých etapách lidské společnosti lišilo i vzhledem k používaným technologiím a problémům z nich vzešlých, vyplývá z toho, že tzv. *přirozené právo*, které je historicky neměnné a pokud možno historií (a tedy i současností!!!) nepodmíněné, neexistuje. Nepodmíněné právní obsahy neexistují a důležité je vlastní svědomí (Komárková 1998, str. 30).

Tento právní řád je pak tvořen převážně normami chování, nikoli teleologickými normami, což znamená, že právní řád není zaměřen k nějakému cíli, ale vytyčuje mantinely pro takřka libovolný cíl (Hollander 2006, str.85). Tedy právní řád by dle výše zmíněného měl být spíše liberální, než dogmatický (ve smyslu toho, co jsem psal výše o problematice SSSR). Což vzhledem k tomu, že účely norem nejsou často explicitně vyjádřeny, vede k řadě nejistot. V procesu hledání práva tak

hraje velkou roli nám dobře známé **předporozumění** (Hollander 2006, str. 85). Z tohoto důvodu je dle mě nezbytné se pochopením předporozumění dále věnovat a snažit se nahlédnout na mechanismus jeho tvorby a brát je v úvahu. Stejně jako neexistuje absolutní dobro (pokud nám nestačí tvrzení o světě idejí), neexistuje také absolutně objektivní výklad. Pavel Hollander (2006, str. 227) uvádí důsledky tohoto, že právní věda není s to racionálně volbu interpretační metody odůvodnit. Metoda sama je často pak podvědomě utvořena interpretem a následně myslí interpreta "zobjektivizována", čímž dochází k tomu, že vlastní subjektivní výkladové metodě pak přikládáme rysy objektivnosti. Výsledek tohoto stavu pak Josef Esser (in Hollander 2006, str. 230) shrnuje způsobem, že interpret zákona si utváří představu o spravedlivém řešení ještě před interpretací zákona. Interpret se pak staví před problém jak uvést takto vzniklé řešení do souladu se zákonem a ne jaké řešení plyne ze zákona.

Myslím, si že poslední uváděný poznatek není nikterak nelidský. A ještě častěji si to člověk ani neuvědomuje... To, co uvádí Josef Esser, doplňuje Dušana Třeštíka (2005, str. 115) o povaze kultury jako souboru navyklých automatizmů, které nám zprostředkovávají řešení každodenních situací tak, abychom se ve světě dovedli vůbec zorientovat a předporozumění nám pak pomáhá se zorientovat ve světě, kde je potřeba se rychle morálně rozhodnout. Nicméně, jak jsem zjistil na Wikipedii pod heslem *Hermeneutický kruh*, předporozumění se dialekticky vyvíjí s procesem vývoje a poznání daného individua. Mechanismus je takovýto: po konfrontaci s jevem, který vyžaduje morální úsudek si na základě svého předporozumění utvořím názor. Dalším vývojem je tento názor vlivem zkušenosti upraven a dále figuruje ve své upravené verzi.

Jenže ani hlasy svědomí a předporozumění se nesmějí přeceňovat, tedy musejí být pod neustálou kontrolou. Erazim Kohák (2004, str. 79) vidí nebezpečí v tom, že když se necháme příliš vláčet "morálním cítěním" může se naše schopnost rozlišovat značně snížit. Zhoubné vášně typu nacionalizmu, antisemitizmu, nebo třídní nenávisti byly také často vedeny "morálním cítěním" a v reakci na "křivdy".

V další kapitole se dostaneme k problému elit a distribučních skupin, nicméně s ohledem na nyní probíraný jev, tedy *demokracii*, je zajímavé překročit obecně chápaný význam demokracie jako "nejlepšího z nedokonalých systémů vlády" a poukázat na její funkci z hlediska elit. Rastislav Tóth (2007) poukazuje na paradox

demokracie vnímané jakožto "vláda lidu". Tato rovnost je popřením společenského posláním elit. Z pouhého sledování funkce demokratického uskupení tedy vyplývá, že pojem "vláda lidu" (zvýrazněno v modelu zastupitelské demokracie) je pouze **fikcí pro občany aby se nebouřili proti moci, kterou obstarávají elity**. Tóth dále uvádí, že nerovnost lidí je přirozený stav a dosahovaly ho i nejpřimitivnější společnosti. Karel Klíma et al. (2009, str.57) doplňuje to, co jsem napsal výše od Tótha (2007), že **svěřený mandát ze základů římského práva znamená, že je vykonáván vlastním jménem, ale musí ztělesňovat vůli lidu**.

Karel Klíma et al. (2009, str.56-62) ve svém *Komentáři k ústavě České republiky* uvádí, že zastupitelská demokracie České republiky je systém, kde suverenita lidu se nenaplnuje přímo, ale prostřednictvím k tomu vytvořených institucí. Dále uvádí, že z Ústavy vyplývá, že sám pojem *lid* je velmi nejasný a dodává komentářem, že zvláště v ohledu na historické souvislosti, kdy se tzv. vůli lidu obhajovalo jednání proti lidu. Přímá demokracie je v ohledu na koncept demokracie jako vyústění hledání společenského optima nástroj, kde se jednotlivci stává účastníkem na věci veřejné. Nicméně *někdo* musí pro účastníky formulovat otázku do referenda, což je podstata, neboť sugestivní otázkou lze nastítnit finální odpověď *lidu!* Bylo zde již napsáno, že ten, kdo v demokracii odpovídá za rozhodnutí tak odpovídá vlastním jménem, ale ztělesňuje vůli lidu, což model přímé demokracie nenaplnuje. Kdo je odpovědný za výsledek referenda? Lid? Tuto skutečnost krásně ilustruje paradox referenda o rozdělení ČSFR na Českou a Slovenskou republiku. Při průzkumech veřejného mínění bylo zjištěno, že většina obyvatel Slovenska si rozdělení republiky nepřeje, avšak zároveň většina z těchto obyvatel volila HZDS, které mělo ve svém volebním programu požadavek pro slovenskou stranu na vlastní emisní banku, armádu a zahraniční politiku, což jsou právě atributy samostatného státu. Politické elity, kdyby připustily možnost referenda, tak by se republiky pravděpodobně neodtrhly, ale vyvstal by problém, že "zvolený zástupce slovenského lidu" Mečiar by nárokoval samostatnost "z vůle slovenského lidu" (Rychlík 2011). Je právě podstatným atributem správně fungující demokracie, že za činěné rozhodnutí existuje odpovědnost konkrétní osoby. Ústavou České republiky, konkrétně článkem 6 je určeno, že politická rozhodnutí vycházející z vůle většiny svobodným hlasováním nesmí narušit práva menšin. Mazaně je ve zmiňovaném článku 6 rovněž uvedeno, že rozhodnutí většiny musí dbát ochrany menšin. Tedy opět vyvstává otázka *kdo* bdí nad

tím, aby vůle většiny neporušovala právo menšiny pokud vůle většiny bude chtít být v rozporu s článkem 6.

Já si myslím, že odpovědí je jeden pojem. **Elita.**

8. 4. Elity a distribuční skupiny

Pokud bychom žili ve světě, kde platí Kantova (1990) maxima, která zazněla dříve a zní jednež tak, abys používal lidství jak ve své osobě, tak i v osobě každého druhého vždy zároveň jako účel a nikdy pouze jako prostředek, bylo by vše jednoduché. Tato velmi jednoduchá myšlenka naráží v našem praktickém světě na četná omezení. Jednak, jak konat dobro, když nechci být ovlivněn, respektive sloužit ideologii či dogmatům. A pak, jak konat čisté dobro, když mnoho autorů poukazuje, že dobro je přesně nedefinovatelný pojem, který chápeme intuicí? (Moore, 2005; Platon 1993; Wikipedie 2011).

I Štěpinová (2010) podtrhuje tuto notu, když upozorňuje na morální rozkol mezi tím, co je pro člověka dobré jen zdánlivě a tím, co skutečně prospívá, jelikož ta zdánlivá dobra sebou často nesou mnohem více škody než užitku. Je sice jisté, že žádný člověk nikdy nejedná proti tomu, co považuje za dobré a když koná něco, co mu není příjemné, nebo prospěšné, téměř vždy tím sleduje nějaký vzdálenější cíl, ve kterém to dobro spatřuje (Štěpinová, 2010).

Možná právě proto bychom měli mít na paměti slova německého démona Nietzscheho, která můžeme brát jako motivační tezi pro další úvahy. Nietzsche totiž napadl vládnoucí vrstvy obviněním, že **účelově manipulují s pojmem dobro**, respektive, že jeho význam posouvají do mezí, které se jim zamlouvají (Nietzsche, 2002). Ovšem nahlížet na tento názor pouze jako na okrajový by bylo chybné. Zmiňuji třeba Tótha (2007), který uvádí krizi liberální demokracie (na kterou jsme narazili již v kapitole *Demokratický právní stát*), kde liberální idea je nepohodlná pro vládnoucí uskupení. Tato idea předpokládá podílení se na moci mezi širokými vrstvami obyvatel, což aby bylo funkční předpokládá dva body. Jeden je, že tvůrci musejí akceptovat veřejný názor a druhý je, že veřejnost musí chtít ten názor tvořit. Samozřejmě je, že v případě nesouhlasu se musí veřejnost aktivně vyjádřit, nikoli pasivně brumlat. Muller (2010, str.10) dodává, že pro fungování liberální demokracie je podmínkou odluka ekonomie a politiky, a to z obou stran, tedy, že politické subjekty nezasahují do ekonomie, ale obráceně také že ekonomické subjekty nekolonizují politiku. K účelové manipulaci s dobrem se dále vyjádřili například Marx a Engels, které uvádí Fainstein

et Fainstein (1996) a to konkrétním poznatkem, že ideál vládnoucí třídy vždy vyústí v ideál celé epochy. Dušan Třeštík (2005, str.57) obvinuje i historii z účelové tvorby názorů lidí. Dle něj si historii přisvojili, zvláště v devatenáctém století, národní státy a učinily z ní nástroj unifikace a disciplinovanosti občanů. Jednotná podoba historie (a jejích mýtů) se vyučovala na školách, stála na ní Bismarckova říše i francouzská třetí republika. Tato historie slouží k budování národních identit států a k organizovanému vymývání mozků (Třeštík 2005, str. 57).

Pro lepší představu je zajímavé si vzpomenout na odkazy minulých historických etap, které se, alespoň mně, vždy pojí s tvůrci těchto vývojových stádií. Například masová pásová výroba je pro mě více spjata s Henry Fordem a jeho názory na organizaci výroby, než s objekty jeho vizí, tedy masami dělníků. Je to tedy zkrátka elita, kdo vytváří hodnoty a postoje, což je bohužel velmi často také zneužitelné, jak napsal výše zmíněný Dušan Třeštík. V současné době tak prožíváme onu *krizi liberálních systémů*, které začínají upozadovat původní adresáty svobody, tedy konkrétní jednotlivce- jeho zájmy a práva (charakteristika liberalismu: Adamová, Křížkovský, Šouša, Šoušová, 2001). Vzniká totiž ideový monopol vládnoucí elity (ať už máme na mysli politiky přímo, popřípadě jiné hlásné trouby vlivných lidí), která vytváří vlastní verzi „obecného“ dobra, díky které kodifikuje své postavení. **Bohužel toto „dobro“ definuje pouze elita a pro své zájmy.** A není nezajímavé, že stav této nové aristokracie je v kolizi s ideami liberální demokracie (Tóth, 2007). A toto „zbožštění obecného dobra“ může pak následně vést k odklonu od sledování zájmů skutečných lidí ke službě fikci autoritářského režimu (Laboutková, 2010 in Muller 2010, str. 128).

Ačkoli se nalézáme v prostředí zastupitelské demokracie právního státu, nelze vyloučit činnost skupin i jednotlivců, které narušují etické prostředí. Muller (2010, str. 10) uvádí, že zvláště v prostředí postkomunistických států, kde tržní a liberální prostředí nemá vybudovanou tradici hrozí, že veřejná sféra bude kolonizována pouze nejsilnějšími hráči, což bylo zmíněno i v předchozí kapitole názorem Rastislava Tótha (2007) o potlačování ideje liberální demokracie předkládání účelových vizí tzv. obecného dobra. Což se v současné době také v podmínkách České republiky děje. Alespoň někteří zahraniční politologové uvádějí, že Česko je příklad kartelového stranického státu, kde politické strany mají tendenci exploatovat veřejné zdroje a ve spolupráci s ekonomickým sektorem kolonizovat státní moc a vysávat veřejné zdroje

(Muller, 2010, str. 12.). Právě v takovém „přechodovém“ období se často vyskytují jedinci, kteří se snaží infiltrovat mezi vládnoucí skupinu a přes svou zjevnou nekompetentnost se snaží těžit ze získaného postavení (Tóth 2007).

Z tohoto důvodu je třeba odlišit činnosti elit, které budeme dále označovat za pozitivní hybatele společenského vývoje a distribuční skupiny, které budou figurovat coby negativní společenské subjekty. Pro úplnost je třeba uvést, že distribuční skupina je zvláštní případ skupiny zájmové, která ale sama o sobě není negativní, ale v demokratickém prostředí může nabývat celé spektrum postojů od eticky negativních až po pozitivní.

Miroslav Jodl (1994, str. 12) ve své knize *Teorie elit a problém elity* uvádí Machiavelliho poznatek sestavený v době válek italských městských států 15. a 16. století, který nám říká, že nezáleží na formě vlády a způsobu této vlády, ale státu vládne vždy okolo padesáti lidí. Možná je Machiavelliho postřeh cennější díky tomu, že žil v bouřlivé době, mohl vyzkoušet na vlastní kůži různé formy a projevy vlády.

Ať již elity nebo distribuční skupiny, obě nakládají s mocí a obě modelují politické rozhodování. Tyto mocenské elity vznikají díky nerovnoměrnému rozdělení moci, což samo o sobě nelze vnímat nikterak jako eticky negativní skutečnost, jelikož nerovnost lidí se projevovala od prvopočátků organizace lidské společnosti a je její přirozenou charakteristikou (Tóth, 2007). Toto tvrzení lze dokázat krásně na příkladu územního plánování jako nástroje správy území o mnoha uživatelích, které navrhuje malá skupina odborníků a schvaluje rovněž nevelká skupina politiků a výsledkem je zásah do činnosti relativně neomezeného spektra skutečných i potenciálních uživatelů území. Tóth (2007) pak nehodnotí morální aspekt, který se podle mě nenachází v naturalistickém faktu existence nerovnosti distribuce moci kvůli odlišným životním prioritám různých lidí, ale spíše v možnosti aktivní participace, kdy eticky závadná je právě situace systematického vyloučení jistých skupin, nebo jednotlivců na politické správě. Navíc tento postoj je podpořen i tvrzením převzatým z Wikipedie (2012), kde je doslova uvedeno "Teorie elit vycházejí z faktu, že lidé jsou si *biologicky* a *psychologicky* nerovni". Tato přirozená nerovnost je základem *nerovnosti společenské*, která je také přirozená a věčná. Například klasickým stoupencem této teorie je Friedrich Nietzsche, kterého interpretuje Miroslav Jodl (1994, str. 23-24) tak, že pojem lidské rovnosti byl pro Nietzscheho největší ze

všech lží, které byly kdy vymyšleny. Pro Nietzscheho je nerovnost společenský axiom, o který opírá svůj koncept "Elite-Gesellschaft", v kterém uvádí, že o postavení člověka rozhoduje suma moci, kterou má a ti, kdož jí mají nejvíce, jsou **novou aristokracií**, o které Nietzsche doslova tvrdí, že *je to vyšší druh lidí, kteří díky své převaze vůle, vědění, bohatství a vlivu budou s demokratickou Evropou zacházet jako se svým nástrojem a stranou od vládců, oprostěni od všech svazků žijí a vládci jsou jejich nástroje*". V takovémto světě pak morálka a ideologie pro Nietzscheho jsou jen instrumenty a základní rozpor mezi lidmi není ve světovém názoru, víře apod. ale v rozporu mezi slabými a silnými a v tomto boji každá strana používá morálku jen jako zbraň pro ovládnutí bitevního pole. Gaetano Mosca (1939), další z otců teorie elit pak přidává svůj postřeh, že v předcivilizační době byl boj o přežití a v civilizační pak boj o vyniknutí, která tříští populaci na vládnoucí a ovládané. I v demokracii se pak nalézá třída, která vládne, která má moc a vliv. Důsledek je pak ten, že demokracie je pouze formální pojem, protože principy jsou stále stejné ať ve feudalizmu, tak v demokracii. Vychází to ze základního faktu, že **politická moc generuje bohatství a to generuje moc**. Je to dle Moscy (1939) přirozený stav. Ne že by člověk byl od přírody zlý, ale více vyniknou ti, kteří milují luxus a dominanci. V tomto světě je pak nadějí civilizace pro další bytí v nalezení takové rovnováhy, že žádná mocenská skupina nebude mít navrch před ostatními a musí být provedena důsledná odlika soudů a jimi aplikovaného práva od moci.

Miroslav Jodl (1994, str. 34) ale kritizuje teoretiky elitarismu, že příliš ztotožňují moc a politiku, často pouze popisují a nechápou věci do hloubky. Především ale nic neříkají o společenské kvalitě moci, čímž se nikterak nevyjadřují jak které vládnutí je dobré. Pouhý pozitivistický popis je sice hezký, sami chápeme, že jsou jedinci s mocí, ale kdyby byl stanoven práh toho, kdy je ještě jejich moc celospolečensky prospěšná a kdy ne, bylo by to velmi zajímavé a prospěšné.

Tedy ani stopy po morálním nedostatku tohoto stavu, jelikož jakákoli snaha vymýtit tuto elementární (a přirozenou!) nerovnost by nutně využívala nástrojů eugeniky, což je věda o cíleném šlechtění lidské rasy. Toto je v prostředí Evropské unie nepřijatelné z důvodů platnosti Listiny základních práv Evropské unie (2007), kde je v článku 3 věnovanému **nedotknutelnosti lidské osobnosti** uvedeno jednak v bodě 1, že každý má právo na to, aby byla respektována jeho fyzická a duševní

nedotknutelnost a hlavně také uvádí zákaz eugenických praktik, zejména těch, jejichž cílem je výběr lidských jedinců.

Druhým projevem elit a distribučních skupin je jejich formování morálky společnosti a jejích základních hodnot (Tóth, 2007). Miroslav Jodl (1994) uvádí pozitivní aspekt elit také v tom, že má výhodu ve své organizaci, která v kontrastu s masou obyvatelstva, která se většinou považuje za atomizovanou a neschopnou rychlé spontánní akce. Posláním skutečné elity je právě v tvorbě a organizaci společnosti skrze morální a expertní schopnosti. Tedy **rovnice elit** by mohla znít **MOC + MORÁLKA + ZNALOSTI = ELITA**.. Nezbytné je také dodat, že rovnice elit je moje vlastní syntéza práce citované literatury. Dokud činnost elit vyúsťuje ve společenské blaho a dobro, je činnost elit morálně dobrá. Je ovšem třeba si uvědomit spektrum postojů k dobru a společenskému blahu, proto se dovoluji nástroje předporozumění pro vlastní uchopení těchto pojmů čtenářem! Nicméně je důležitý poznatek Rastislava Tótha (2007), že **kvalita hodnot sdílených společností ukazuje na kvalitu elit**. Tedy že společnost je právě taková, jaké jsou její elity.

Tak, tolik o působení „dobré“ elity. V okamžiku, kdy se elita začne stávat pouze symbolem, který legitimuje moc, začíná být špatně. Příkladem těchto posunutých elit do úrovně úzce vyhraněných zájmových skupin je globalizovaný management, který právě pro svou mobilitu se stává odtržený od běžných lidí a ani nestojí o komunikaci s nimi. Kodifikuje se coby nová aristokracie, která sice **nevládne, ale tvoří vládnutí** (Tóth, 2007). Ale pozor, vlastní zájmové skupiny nemusejí být ještě ty distribuční, které, jak je patrné, se tvoří zvrácením elit i zájmových skupin. V Ústavním zákoně č. 2/1993 Sb., *Listině základních práv a svobod člověka* je ve článku 27, odstavec 1 napsáno, že **každý má právo svobodně se sdružovat s jinými na ochranu svých hospodářských a sociálních zájmů**. Jenže to je definiční pro to, co literatura označuje jako *zájmovou skupinu*, které jsou dle Laboutkové (in Muller 2010, str. 136) založeny na předpokladu, že se jedinec sdružuje s ostatními, kteří mají obdobné zájmy a dle profesních a morálních pravidel druhé přesvědčují o platnosti a akceptaci svého názoru.

Bibli o působení distribučních skupin a jejich dopadů na společnost je kniha *The logic of collective action* od Olsona (1971). Základní myšlenkou knihy je, že za úpadkem společnosti či civilizace stojí vznik partikulárních zájmových skupin, které

Olson (1971) pojmenovává termínem **distribuční koalice**. Ta je založena na principu, že skupina vytvoří pro své elitní členy velmi výhodný systém, díky němuž pro skupinu začnou pracovat. Poté co je mechanismus uveden v chod, začínají se zisky distribuovat proti zbytku tzv. neelitních členů. Zvláště je kladen důraz na to, aby po celou dobu fungování distribuce byla skupina normotvůrcem, tedy tím, kdo vytváří hodnoty a názory celé společnosti. Kolečka tiše klapají, peníze odtékají za souhlasu všech, zvláště těch "dojných krav" distribuční skupiny, tedy neelitních členů, kteří sdílejí hodnoty těch elitních členů. Pro distribuční skupinu je klíčové ovládnutí politiky a médií, čímž dochází k jevu, že vlastní elita distribuční skupiny vytváří tlak na tvůrce pravidel tak, aby vyhovovala právě této elitě. *...nevládne, ale tvoří vládnutí.* (Tóth, 2007). Výsledkem fungování této (nebo těchto) distribučních skupin je dlouhodobý úpadek a neinvencnost.

Věta, která krásně shrnuje Olsonovu (1971) nauku pak zní:

Celkové společenské náklady akcí jsou po malých částkách rozmělněny mezi spousty jedinců ve společnosti, ale výnosy jsou koncentrovány ve velkých dávkách mezi elitu.

Muller (2010, str. 11) tvrdí, že zvláště v prostředí dnešních liberálních či pseudoliberálních systémů je dopad daleko horší, protože globální prostředí umožňuje velkým hráčům rychle utéct od následků svých činů. Za touto skutečností stojí velké riziko vztahu elit a jejich mateřské základny, kterou definuje Jodl (1994, str. 63) tak, že aby demokracie řádně fungovala, je nezbytné, aby existovala přímá výměna postojů, názorů a lidského materiálu mezi elitou a onou mateřskou základnou. Neexistence této výměny nahrává budoucímu kolapsu systému, stejně jako kodifikace byrokratické elity, která vykazuje tendenci se petrifikovat na svých postech bez vazeb na mateřskou základnu a pouze uzurpovat moc. Tedy demokratické a nedemokratické systémy se často odlišují a lze je podle toho i rozeznat, podle **důvěryhodnosti kontrolních mechanismů** (Jodl 1994, str. 62).

Dva pojmy, ke kterým inklinují distribuční skupiny jsou *klientelismus* a *nepotizmus*. Oba jsou založeny na netrzním principu věrnosti zabarvené často velmi emocionálně mezi patronem a klienty, ale nepotizmus je založen na rodinné a příbuzenské vazbě (od italského slova nepos-vnuk). Problémem obou systémů je, že výhody mohou plynout až se značným časovým odstupem a je tedy problematické

usvědčení z korupční praxe. Pro fungování demokratického státu je to nejvyšší míra nebezpečí, jelikož takto skrytě dochází k vytvoření symbiózy mezi politickou elitou a vlivnými ekonomickými subjekty, které ve svém dopadu vedou ke snižování důvěry občanů ve veřejné instituce, zhoršení pověsti země v zahraničí, zvýšení investičního rizika pro subjekty vlivem velké míry nejistoty a nepředvídatelnosti rozhodnutí. Vše to pak směřuje ke stagnaci a neúčelnému rozdělování prostředků a rabování přírodních zdrojů. V tomto světě pak hovořit o trvale udržitelném rozvoji je výsměch (Štička et al. 2008, str. 22-24).

Distribuční skupiny pak vstupují do korupčních vztahů, kde nikdy není jen dvou stran. Ta třetí je poškozený! (Štička et al. 2008, str. 19). V souladu s výše popsanými negativními jevy tak dochází k tomu, že veřejné instituce se přeorientovávají ze služby veřejnému zájmu na posluhování tomu, kdo má největší kupní sílu. **Situaci nahrává také nepřehledná a nadměrná regulace, která vede k tomu, že jsou to právě úředníci, kdo má moc a umožní tak kratší cestou realizaci záměru těm, kdo zaplatí** (Štička et al. 2008, str. 21). A jak tvrdí autorský tým pod vedením Mullera et al. (2010), že západní stav, kdy lobbying je vnímán jako užitečný systémový inženýr, který obstarává politické reprezentaci množství užitečných údajů, které podléhají diskuzi, tak zvláště v poskomunistických státech je lobbying používán pouze jako korupční a nemorální prostředek zajištění si moci.

10. Výsledky

Ing. Arch. Jan S E D L Á K

Architekt a pedagog na Fakultě architektury ČVUT, člen metropolitní ozvučné desky

sedlak@fa.cvut.cz

neautorizováno

1. Konzultace rešeršní části - připomínky

Nelze apriori klást rovnítko mezi etičností a blahem celku. Naopak politika, umění apod. poučují, že není celek a většinový názor nadevše.

Ke konstrukci DHABH ve smyslu etymologie poznamenává, že se jedná dle něj o pragmatický výklad a říká, že v jeho osobně profesním chápání dobro figuruje jako pravda. Když lžu tak, jedním ve smyslu nějakého osobního prospěchu. Nemám důvod lhát, pokud se nechci obohatit. Ale jediná výjimka je pia fraus, milosrdná lež.

K problematice elit arch. Sedlák poznamenává, že on osobně by elitu nedefinoval jen skrze moc a vliv. Elitou se stává ten, kdo vidí svět a je schopný formulovat vizi. Až sekundárně se vyskytuje moc. Řečeno paralelou, elitní jedinec je sekundární, primární je jeho skutek, díky kterému se stal elitou. Teprve inteligence společnosti určí, zda se elitou může stát prospěchář nebo vizionář. Elita vidí svět a nezneužívá moc. Protože když zneužívá moc tak nejedná v pravdě, nevidí svět (nebo ho nechce vidět) a je tedy nemorální. To je jeho chápání elity skrze pravdivost, kde pravdivost je blízká morálce.

Participace opravdu může být i plodem bezradnosti, ale to je legitimní, když je to přiznané a neslouží k maskování osobních prospěchů společenským postojem.

2. Čím je dle Vás definována profesní etika?

Profesní etika je dle něj definována řádem ČKA, ale poznamenává, že ji dlouho nečetl a nelze to brát za tvrdé stanovisko. Nicméně ze řádu vyplývá, že architekt je ve střetu zájmu mezi společenským blahem, tedy zájmem společnosti a zájmem investora, jehož musí ctít. Ve smyslu koho chleba jíš, toho píseň zpívej, a to nelze brát zle, jelikož když si investor platí architekta, očekává od něj službu.

Ovšem špatné je, když architekt kryje investora architektonickými zájmy, které počítají i s celospolečenskými dopady záměru a nepřizná vliv investora. Ze své zkušenosti v různých komisích říká, že pokud architekt přizná, že investor chce to a to tak to lze pochopit, ale když architekt tvrdí, že je v zájmu architektury (a tedy i společnosti) to, co chce investor, tak je to špatné. Takový prodej svého vnitřního přesvědčení. Často se to tak děje, tvrdí.

Materializovaná společnost legitimuje působení financí a zisku. Následně připojuje své chápání bible, kde starý zákon je dle něj normativní a taxativní. Tedy tvrdě splnit to co musím. Ale Nový zákon je definován tak, že stačí když udělám, co mohu nejvíce a o tom je řád ČKA.

3. Je podle Vás nastaven proces územního plánování v Praze eticky či ne? A proč? A na kolik je tento systém etický pouze formálně?

Je nutno odlišit praxi od norem. Korupce je. Nikdo to neřekne na plno, co kde od koho vzal ale povídá se, že úplatky fungují. Například se panu architektovi stalo, že když „umravňoval“ investora, tak použil argument památkové péče a následně mu investor sdělil, že památková péče s tím nemá problém, i když jemu před tím tvrdila, že je to nepřijatelné. Evidentně tam došlo k domluvě, je jen otázka, jaké povahy byla debata.

V případě, že by byl v ČR realizován tzv. minimální plán, tak je to dle něj nemožné. Na to Češi nejsou. Chybí v naší společnosti přiměřenost a svědomí. To by byla nejlepší regulace, jelikož taxativní vyjmenování co je a co není možné, je alibistické a jednoduché. Ale přísnost pravidel je důsledkem stavu společnosti. Kdyby byla společnost složená z dobrých lidí se svědomím, mohly by být velmi minimalistické zákony i plány. Problém elity v ČR je spíše ve stavu společnosti.

Pravidla a přísnost úp se musí přizpůsobit stavu společnosti. Odpověď na položenou otázku není v jádru profese, ale ve společnosti

Morální profil tvůrce plánu nebo urbanismu by měl být rozhodně velmi dobrý. Neplatí zde teze, že eticky robustní systém procesu úp unese i nemorální jedince. To neplatí. Alibismus, prospěchářství se protlačí i v dobrém systému skrze právní klíčky. A opět jsme u problému společnosti. Systém úp nespasí společnost. V procesní rovině se územní plánovač blíží politikovi, jelikož vydává rozhodnutí. Nelze postavit etický systém plánování který odcloní devianta, i když je systém sebemorálnější. Je to o svědomí a morálním profilu lidí, nikoli o procesu.

Například v urbanizmu neplatí volná soutěž a neviditelná ruka trhu, to nefunguje.

Celkově se pak dá říci, že v urbanizmu se dnes boří základní systémy hodnot. Bude-li systém hodnot, pak mohu poměřovat krizové situace. Na druhou stranu je ale nutno říci, že mínění většiny nemusí být vždy to, co by se dalo nazvat vhodným systémem hodnot. Byť platí, že pro architekta je jednání v zájmu komunity nejlepší vyjednávací pozice.

Typický například pro devadesátá léta byl skandál se změnou koeficientů územních plánů na přání klienta. Zvýšením libovolného koeficientu se výraznou měrou může zvýšit hodnota pozemku, na čemž pochopitelně vydělá nejvíce developer, ale největší problém je, když pouhý finanční benefit zdůvodňuje architekt zvýšením architektonické (tedy i veřejné) hodnoty. Nicméně na věc nelze nahlížet černobíle, když si uvědomíme, že hodnota různých koeficientů není exaktně vypočitatelná. Kdo určí, jestli 2,4 je ještě snesitelné a 2,6 už ne?

Ale dá se říct, že krize současné společnosti a možná i plánování nějak souvisí s absencí humanitní vize, která by nebyla dogmatem ale dávala by hodnotovou platformu, na základě které by se jednání mohlo posuzovat.

4. Jaký je Váš názor na nově vznikající metropolitní plán Prahy?

Metropolitní plán Prahy je velmi nejasný a minimální. Panují kolem něj pochyby, z nichž nejvýznamnější je, zda není skutečným cílem mít pouze obecný metropolitní plán neupřesněný regulačním patrem.

V současnosti platný územní plán Prahy je pracně vybojovaná dohoda, schválená a platí. Navíc má ale podrobnost, i když má mnoho chyb. Nicméně právě ta podrobnost je jeho hodnota.

Velkou nevýhodou metropolitního plánu je jeho volnost a liberálnost, která právě ve spekulaci době může směřovat k obrovské míře záborů, které již nikdo nebude moci dát kvůli financím zpět. Riskujeme tím vznik prostorového chaosu v podobě nekontrolovatelné výstavby bez podmíněnosti o naplnění jistých lokalit, tak jak je známe často v případech vesnic, které své jádro obklopily spoustou stavebních parcel na které nikdy nebude investiční klima na jejich zaplnění. Výsledek je chaos, protože na každém konci vesnice pak vznikne jeden dva domy, ke kterým pomalu nemůže vést ani cesta.

Ing. Arch. Jan K A S L

Jednatel společnosti Best Development Prague, bývalý primátor hlavního města Prahy, člen metropolitní ozvučné desky

kasl@bestdevelopment.cz

neautorizováno

1. Jak chápete pojem elita? Kdo podle vás elitou je?

Za elitu rozumím lidi, kteří vynikají intelektem, ne penězi a ne rodokmenem. Elitní člověk je pak dle něj schopen značné duševní tvořivosti a může to být i v podnikání. Zkrátka elitní člověk dokáže něco udělat a neměl by být v rozporu se zákonem.

2. Jaký je váš názor na participaci? Jaká je legitimita názoru odborníka versus názor veřejnosti?

Participace je důležitá, ale dnešní komunální politika ji odsuzuje a snaží se ji odstraňovat. Má pro to jednoduchý důvod, že často zdržuje. Ale je také nutno poznamenat, že participace nevede vždy k nejlepšímu výsledku, často je názor angažujících se lidí v protikladu k městotvornému řešení. Jako příklad uvádím tzv. matky Prahy 6, což je skupina zaslepených, konfrontačních matek zeleného smýšlení neumožňujících jakoukoli debatu.

Je teda nutno doplnit ke stanovisku o důležitosti participace, že nezastupuje kompetentní rozhodnutí.

Zajímavější je ale rovina vztahu architekt-investor. Větší váhu má investorův postoj, architekt se v procesu navrhování vyskytuje spíše jako dělník, tedy námezdná síla. Architekt se pak nalézá v morálním dilema odejít od zakázky, nebo přijmout názor investora. Zde je nutno dodat, že vysokou hodnotou pro město je osvícený investor, který nechává architektovi jistou volnost. Nicméně ani volnost architekta nezajistí kvalitní řešení, protože hypetrofované ego některých architektů svádí ke stavbě pomníků. Ale když je architekt soudný, tak volnost od investora vede spíše ke kvalitnějším řešením, která se lépe obhajují před veřejností. Proto by bylo záhodno, kdyby obecně investoři více naslouchali architektům.

Investor sám o sobě nezlepší kvalitu prostředí, k tomu je architekt.

3. Je dle vás proces up (v Praze) nastaven eticky či ne? Pokud ano, není tak jen po formální stránce? Co se dá v procesu up zlepšit z pohledu etiky, ale i jinak?

Co je to etika? Není pochyb, že korupce je jednoznačně špatná a neetická, ale je otázka do jaké míry souvisí se systémem, který k tomu může vybízet. A právě systém územního plánování není vhodný. Dokonce existovaly (existují?) ceníky honorářů, které dostane architekt, když zvedne index podlahové plochy. Pak jsem podotkl, že s tímto názorem jsem se už také setkal (Sedlák), že se tak často dělo v 90. letech. To J. Kasl odmítl, že největší rozmach těchto praktik nastal

za primátorů Běma a Svobody. To je doba největších účelovostí, podvodů a korupce.

Druhá věc kam otázka vede je rovina systému. Systém územního plánování není dobře nastaven a často ke korupčním praktikám vybízí svou rigidní povahou. Investor je postaven před neprůhlednou situací, kde poctivě nemá zaručen kladný výsledek a v každém případě je to cesta na dlouho, nebo volí rychlejší cestu se zajištěným výsledkem- korupce.

Rozhodně je neetické prodávání veřejné informace za peníze, jak se to často děje. Uvedl, že za jeho funkční období nechal zhotovit v různých jazycích brožury pro investory kam a jak se mají kvůli čemu obrátit, chtějí-li v Praze investovat. To si myslí, že je cesta k tomu omezit korupci.

Tedy systém územního plánování, který příliš restriktivně určuje pro každou plochu její funkci skrze koeficienty a další regulační nástroje jen nabádá k tomu, že se neprůhledná situace bude řešit podplácením. Pokud by se chtěla vymýtit korupce, tak skrze větší transparentci procesu, čitelnost, jednoduchost. Neklást byrokratické překážky, které opět ke korupci nabádají.

Tvoří zde také začarovaný kruh. Špatně vedená participace, nebo participování nekonstruktivních negativistických lidí vede ke zdržování a blokování procesu, následkem čehož je tlak na snižování informovanosti, což v důsledku vede k negativistickému smýšlení občanů, kteří, když nejsou správně informováni, tak se domnívají, že je chce někdo zase jen napálit a blokují jakoukoli debatu a rozhodnutí. To je také důvod, proč se dnes na výboru územního plánování omezuje diskuze, nebo se posouvá do méně vhodných hodin. Bludný kruh se tím ale ještě více zamotává.

5. Váš názor na nově vznikající metropolitní plán Prahy?

Myšlenka metropolitního plánu Prahy je jednoznačně správná, zvláště v podmínkách, které zmínil v předchozí odpovědi. Chaosu, který zmiňoval Sedlák se nebojí, ale obavy jsou jistě na místě. Zvláště úřady se bojí, že nebudou mít o co opřít svá rozhodnutí, zvláště když se bude přecházet na nový systém. Velkou nevýhodou metropolitního plánu je to, že se o něm velmi mluví, ale ani autoři sami nevědí jak by měl vypadat a

zde kritizoval Kouckého za to, že jediné co zatím způsobil, je že si nechal vyměnit mušli na záchodech v kanceláři a položit designový koberec. Rovněž Kasl sdílí názor, že může trvat velmi dlouho, než se schválí a město se po tu dobu prakticky zastaví ve své proměně.

Ale nosná myšlenka metropolitního plánu je správná. Stávající úp je přehnaný v regulaci a to v dynamickém světě nejde. A znovu opakuje, že korupce je důsledkem rigidnosti současného územního plánu. V transparentním a jednoduchém modelu není důvod ke korupci.

6. Pociťoval jste nějaké „tlaky“ na vaše rozhodnutí během vaší kariéry primátora?

S korupčními tlaky na svá rozhodnutí se příliš neseťkal, tvrdí, že jeho pověst tomu bránila. Korupčníci často dají na skryté signály těla a pověst toho dotyčného člověka, který má být korumpován. On, když se vyskytla nabídka, vždy řekl že svolá veřejné projednání a tam to mohou probrat.

Etika je tedy i ve jménu, co člověk má.

Doc. Ing.Arch. Miloš F L O R I Á N , Ph.D.

Architekt a vizionář, vede atelier FLOW na Fakultě architektury ČVUT

Autorizace neproběhla

1. Jak chápete pojem elita a kdo podle Vás elitou je?

Za elity považuje ty, kteří zpracovávají urbanistický plán, není možné aby se v něm neprojevil jejich ego. Za elitu se dále může považovat každý, kdo má zájmy, ale přirozeně elitou je ten, kdo má silnější zájem. Díky moci může pak člověk sklouznout k tomu, že se chová elitářsky.

Elita se dá překrýt s pojmem vlastního ega. Začnu si myslet o sobě, že jsem výjimečnější. Ale záleží to na charakteru člověka.

2. Uvědomují si podle vás odpovědní lidé v procesu up své postavení elity?

Někdo ano, někdo ne.

3. Jaká je dle vás legitimita názoru odborníka versus názor veřejnosti?

A kdo je odborník? Pojem odborník zní hezky, konkrétně a fundovaně, ale je to prázdný pojem, protože nezávislost odborníka neexistuje. Svět funguje tak, že nic není absolutní, ani pojem odborník. Neexistuje absolutnost tak jako neexistuje dokonalost. I ti nejvýraznější nejsou nikdy jen kladní nebo jen záporní.

A u veřejnosti platí to samé. Pojem "názor veřejnosti" by nikdy neměl být fetiš. Veřejnost je snadno ovlivnitelná, dá se manipulovat pomocí médií apod.

Totalitní systémy věří utopickým idejím, které ale vždy nakonec slouží jen vybrané hrstce, ne všem.

4. Váš názor na metropolitní plán prahy?

Obecně je skeptický k plánování, a to i díky svému působení na útvaru. Plánování je dle něj vždy subjektivní záležitost, ač se tváří objektivně. Plán je nakonec postoj jisté skupiny a jimi sdílených hodnot, ale není to nic čistě objektivního. Územní plán takřka z definice reguluje a není flexibilní a pak velmi snadno a rychle může zastarávat. Londýn například nemá plán a pružně reaguje na dobu. Žádný plán nikdy nezabrání excesům. Činy vždy souvisí s člověkem a ten není dokonalý.

Regulativ touží a sám to o sobě implicitně tvrdí, že je dokonalý, ale vlastně zprůměrovává.

5. Co se dá v procesu up zlepšit z pohledu etiky, ale i jinak?

Založit proces na konfrontaci názorů! Podpořit více soutěže. A arbitrem by měly obecně být osobnosti mezinárodního charakteru, ne jen místní, které jsou často jen pseudoosobnosti, které se vzájemně poplácávají po ramenou.

Založit plánování ne na direktivním systému...

Ing. Arch. Petra V E S E L Á

Referent koncepce rozvoje území, Odbor územního rozvoje městské části Praha 6.

pvesela@praha6.cz

autorizováno

1. Kdo dle Vás vytváří hodnoty české společnosti? (Čím jsou utvářeny? Kdo?)

Obávám se, bohužel, že to jsou média. Lidé sami o sobě příliš nepátrají a nepřemýšlejí a nechávají se proto manipulovat. Jinak samozřejmě vytvářejí hodnoty společnosti skuteční lidé díky svému chování a profesi.

2. Na jakých hodnotách je dle Vás vystavěn systém územního plánování v ČR?

Záleží na tom co je to hodnota a jak je v procesu nebo společnosti posuzována. Jistě jde například o vstupní hodnoty jako je přírodní krajinný ráz, cílené zkulturňování krajiny, stavební zásahy atd. Ve vlastním procesu jsou to pak průzkumy a rozborů, které dávají důležitou informaci o stavu území, bez níž není možné udělat kvalitní návrh. Při samotné tvorbě je velmi důležitou hodnotou cit tvůrců ÚPn a obeznámenost kolektivu s řešeným místem – to považuji za zásadní. Bohužel se někdy stává, že

zpracovatel místo ani nenavštíví. Dále mezi hodnoty systému územního plánování patří transparentnost procesu pořizování.

3. Je tento systém ÚP spravedlivý? (a co vnímáte jako spravedlnost?)

Tato otázka je jako dvousečná zbraň ...Je i není spravedlivý - záleží podle čeho posuzujeme a jaké vstupní hodnoty spravedlnosti máme na mysli.

Vezmu reálný příklad Bílé hory v Praze a jí přilehlé plochy. Tyto pozemky vlastní mnoho lidí, kteří by je velmi rádi použili ke stavební činnosti, ale vzhledem k ochraně pietního a památkového místa je to vyloučeno. Celospolečenské zájmy zde dominují nad zájmy jednotlivce. A to je taky mé pojetí spravedlivosti územního plánování. Stojí zde však zásadní otázka: Kde jsou hranice spravedlnosti? a zda je toto pojetí pro všechny strany spravedlivé. A to jsme opět u dvousečnické zbraně.

4. Je realizování ÚP v Praze v souladu s těmito hodnotami?

(vyřazeno)

5. Je vhodné zapojení veřejnosti v procesu ÚP? (A jak je to se zapojením veřejnosti v Praze?)

Nepochybně ano.

U zapojení občanů do procesu pořizování nové ÚPD záleží na politické vůli jednotlivých městských částí. Například Praha 5 nezveřejňovala koncept „nového územního plánu“, naopak Městská část Praha 6 to pojala opačně - pronajala zasedací místnost v NTK, kde po několik dní vystavovala všechny výkresy konceptu a minimálně 2 pracovníci našeho odboru podávali jednotlivým zájemcům z řad veřejnosti výklad. Samozřejmě, že jsme zde shromažďovali připomínky, které byly

následně předány magistrátu. Zájem projevili nejen občané Prahy 6, ale i občané ostatních městských částí a samozřejmě studenti ČVUT.

6. Kdo je dle Vás v ČR, v Praze elitou? (A jaký je její vztah k morálce?)

Elita v České republice a asi i v ostatních zemích je, dle mého, dvojího druhu. Do první skupiny bych zařadila intelektuální elitu (včetně vrcholných manažerů a podnikatelů) a druhou skupinu bych označila za „rádoby elitu“. Druhá skupina bývá více slyšet a vidět v médiích - často se jedná o umělce či politiky, kteří nemají na to se stát skutečnou (intelektuální) elitou. Skutečně dobří a schopní lidé si své místo a uplatnění najdou třeba i jinde ve světě.

7. Zabývají se dle Vás elity "lidmi dole"? (Mají tyto lidi u elit zastání?)

Ta intelektuální elita se lidmi zabývá, ta pseudo-elita spíše ne, respektive se jimi zabývá jen pokud se jí to hodí pro jejich zájmy a jejich mediální obraz.

8. Co si myslíte o následující větě ve vztahu k současné České republice a Praze?

"Celkové společenské náklady akcí jsou rozmělněny po malých částkách mezi velké množství jedinců ve společnosti, ale výnosy jsou koncentrovány ve velkých dávkách mezi tzv. elitu"

Koncepčně s touto větou souhlasím.

9. Neposluhuje ÚP zájmům mocných, developerů apod. na úkor všech ostatních?

Vždy záleží na vyspělosti občanské společnosti. Územní plánování neposluhuje mocným, když je dobře vedený proces. Podmínkou toho, aby neposluhovalo, je i

zapojení občanských subjektů do procesu. A dále nesmí být upřednostňováno přání jedince, který má moc.

10. Dochází dle Vás k vytváření náplně pojmů jako spravedlnost, dobro, nebo svoboda k legalizaci zájmů mocných? Respektive nevytváří elity či zájmové skupiny náplň těchto pojmů pro svůj vlastní prospěch?

Tak to je spíš na Vaše dvě další diplomky - ale může to tak být.

11. Na kolik se řeší v procesu ÚP kvalita života?

Je to priorita při zpracovávání. Problém pak spíše nastává v samotném procesu přípravy stavby, tedy u konkrétních projektů staveb, které onu kvalitu života nemusejí a nechtějí splňovat – a to z rozličných důvodů – třeba finančních. Koeficienty samy o sobě nejsou schopny zaručit onu kvalitu, ale pokud nad nimi architekt přemýšlí, tedy nad tím co chtějí a mají říct, pak ho to usměrní.

12. Jaký je váš názor na lobbing? Je to dle Vás morální funkce?

Nemyslím si, že je to morální funkce. Ani u občanských sdružení ne! Často se stává, že u občanského sdružení benefity z jeho činnosti sklízí mluvčí. Těmto účelovým "občanským sdružením" jde jen o peníze. Ale je to dvojsečné, jelikož kromě účelových nátlakových občanských sdružení jsou samozřejmě i ta poctivá.

13. V procesu územního plánování je dle Vás důležitější rozhodnutí činěné na základě etických kodexů, nebo na základě individuálního svědomí? Kdy má převažovat rozhodnutí na základě svědomí a kdy na základě kodexu?

K tomu řeknu jen to, že kodex se má blížit svědomí.

14. Může docházet k účelové selekci lidí, kteří jsou přizváni k jednání o ÚP? (Jakým způsobem? Děje se tak v Praze?)

Nevím. Ale jistě že malý vlastník nevyšlape tolik jako velký developer. Jisté ale je, že na Praze 6 se nějaká účelová selekce nedělá. Když probíhá sběr připomínek, tak názory občanů mají stejnou váhu jako třeba stanoviska ČVUT.

Anna J E Ž K O V Á

*Spolumajitelka společnosti **Atkins and Langford Development**, s.r.o*

annajezkova@atkins-langford.cz

neautorizováno

1. Kdo dle Vás vytváří hodnoty české společnosti? (čím jsou utvářeny? Kdo?)

Hodnoty jsou založeny na tradici, kultuře a historii. V případě etické kultury je tomu tak, že jde od reprezentantů ČR, přes zástupce samospráv dále ke společnosti. A samozřejmě i lidé, kteří jsou intelektuálové.

2. Na jakých hodnotách je dle Vás vystavěn systém územního plánování v ČR?

Obecně vzato, systém územního plánování je odrazem společnosti, ale zároveň může hodnoty i vytvářet. Jinak stávající systém územního plánování v ČR je založen na vazbě k historickému kontextu a na liberálních hodnotách. V praxi systém, který funguje od devadesátých let, vypadá tak, že se územní plánování stalo způsobem, jak změnit území ve prospěch skupin, které z něj profitují. Je tedy spíše služka ekonomických zájmů než že by vytvářelo morální hodnoty.

3. Je tento systém úp spravedlivý? (A co vnímáte jako spravedlnost?)

Není. Ale pozitivní je, že je to organizovaný systém. Spravedlivý systém územního plánování by neměl vyvyšovat žádnou ze skupin.

4. Je realizování úp v Praze v souladu s těmito hodnotami?

Aktuální územní plán Prahy je vystaven na základech z 50. let. Je rigorózní a v podmínkách současné společnosti a její dynamiky je neflexibilní a nejhorší je, že nemá vizi.

5. Je vhodné zapojení veřejnosti v procesu úp? (A jak je to se zapojením veřejnosti v Praze?)

Jistě. Územní plánování musí být proces vystavený na organizovaném dialogu všech, kdo se chtějí vyjádřit. Ale do současné doby to v Praze nebylo příliš aktuální téma.

Na druhou stranu se vyskytují také občanské společnosti, které jsou založeny za účelem vyzískání peněz od investora. Jedná se o vydírání. Také jsem se s tím setkala. Je to způsobeno mezerou v zákoně. Kdyby bylo uzákoněno, že záměrné blokování bez oprávněných důvodů bude původce platit, bylo by to jiné. Stojí to totiž mnoho času a peněz, které jsou naprosto zbytečně vynakládány.

6. Kdo je dle Vás v ČR, v Praze elitou? (A jaký je její vztah k morálce?)

Elity mají zde různý charakter, ale často jsou to tzv. horních deset tisíc. V idealistickém pohledu to pak je inteligence, akademici a jiní, kteří morálně působí na společnost. Ti pak znamenají rozvoj společnosti.

7. Zabývají se dle Vás elity "lidmi dole"? (Mají tito lidé u elit zastání?)

Ano. Opravdové elity vznikají právě za předpokladu komunikace s lidmi dole a jsou schopny na tyto lidi působit a jít příkladem. Ten negativní model elit využívá veřejnost jen potud, pokud se jim to hodí k tvorbě zisku.

8. Co si myslíte o následující větě ve vztahu k současné České republice a Praze?

" Celkové společenské náklady akcí jsou rozmělněny po malých částkách mezi velké množství jedinců ve společnosti, ale výnosy jsou koncentrovány ve velkých dávkách mezi tzv. elitu"

Odráží prostředí v České republice.

9. Neposluhuje úp zájmům mocných, developerů apod. na úkor všech ostatních?

Posluhuje. Není to systém, který by byl otevřený všem. Zvláště v Praze z něj těžila ta část lidí, která věděla tak zvaně jak na to.

10. Dochází dle Vás k vytváření náplně pojmů jako spravedlnost, dobro, nebo svoboda k legalizaci zájmů mocných? Respektive nevytváří elity či zájmové skupiny náplň těchto pojmů pro svůj vlastní prospěch?

Ano, ale je třeba dodat, že toto platí jen ve společnosti, co není schopna rozeznat manipulaci. Vše je to otázkou inteligence a vyspělosti společnosti.

11. Na kolik se řeší v procesu úp kvalita života?

V aktuální podobě územního plánu? Neřeší.

Za kvalitu života, když pominu základ jako vyvážené rodinné vztahy, tak je to prostor člověka k využití volného času, efektivní organizace dopravy ve městě, kvalitativně pojaté veřejné prostory.

12. Jaký je váš názor na lobbing? Je to dle Vás morální funkce?

Stojí za zváženou jestli slovo funkce je vhodné. Vhodnější by bylo ovlivňování procesu. Na západě je to naprosto legitimní způsob jak organizovaně a zástupně reprezentovat soukromé zájmy. Bohužel takto ideálně to v ČR nefunguje. Lobbing musí být naprosto transparentní a bez pochyb. V ČR není prostředí, kde by se to dělo morálně.

13. V procesu územního plánování je dle Vás důležitější rozhodnutí činěné na základě etických kodexů, nebo na základě individuálního svědomí? Kdy má převažovat rozhodnutí na základě svědomí a kdy na základě kodexu?

Myslím si, že ideální rozhodnutí je takové, které vznikne dle individuálního svědomí v souladu s etickými kodexy. Což tak nefunguje, proto je důležitý etický kodex.

14. Může docházet k účelové selekci lidí, kteří jsou přizváni k jednání o úp? (Jakým způsobem? Děje se tak v Praze?)

V ČR k tomu jistě docházelo a za aktuálních legislativních podmínek se tak i děje, ale uvidíme kam se to posune, Dnes vlivem internetu je územní plánování i na malých obcích veřejná informace.

JUDr. František N O V Á Č E K

Právník oddělení technické podpory, odboru územního plánu na Magistrátu hlavního města Prahy

Frantisek.Novacek@praha.eu

autorizováno

1. Kdo dle Vás vytváří hodnoty české společnosti? (čím jsou utvářeny? Kdo?)

Společnost sama by měla vytvářet své hodnoty a to v posloupnosti od jedince přes zájmová sdružení až k celé společnosti.

2. Na jakých hodnotách je dle Vás vystavěn systém územního plánování v ČR?

Na principu zastupitelské demokracie s přímým podílem veřejnosti. Podle platného zákona je územní plánování protknuto přímou účastí veřejnosti a to skrze připomínky. Zde je rozdíl od právního systému, na jehož vzniku nemá veřejnost přímou účast.

Ne všechny připomínky veřejnosti jsou přijímány. Selektce probíhá podle hledisek urbanistického, ekonomického, krajinnotvorného aspektu. Záleží, jak je připomínka zpracována po formální rovině a jak zapadá do konceptu.

Příkladem vlivu veřejnosti na tvorbu území je třeba kauza nákladového nádraží Žižkov. Na jedné straně Sekyra group s ekonomickým zájmem, proti stojí odborná veřejnost a občané. Každá z těchto skupin má svou specifickou vizi jak s objektem a především pozemky dál. Ale důležité je, že partikulární zájem Sekyra group nepřevážil hodnotu budovy. Elity odpovědné za rozhodnutí se zde řídily hlasem přímo zapojené jak laické, tak odborné veřejnosti.

3. Je tento systém úp spravedlivý? (a co vnímáte jako spravedlnost?)

Těžko soudit. To ukáže až budoucnost. U hodnocení něčeho tak abstraktního jako spravedlivost územního plánu je nutno vyčkat generace a pak se uvidí, jak se vize města a jeho podoba zapojila a lidé s ním šzili. Je to rozdíl oproti rozsudku, který je celý hotový v jednom okamžiku, ale kdy je hotové město, abychom mohli soudit plán?

4. Je realizování úp v Praze v souladu s těmito hodnotami?

(vynecháno)

5. Je vhodné zapojení veřejnosti v procesu úp? (A jak je to se zapojením veřejnosti v Praze?)

Jistě, bez diskuze.

6. Kdo je dle Vás v ČR, v Praze elitou? (A jaký je její vztah k morálce?)

Česká republika má smůlu, že za elity považuje lidi, kteří toho nejsou hodni. Osobně považuji za elitu někoho, kdo je přínosem pro civilizaci. Tedy ten, kdo je na špičce ve svém oboru, je elita.

7. Zabývají se dle Vás elity "lidmi dole"? (Mají tito lidé u elit zastání?)

Záleží na tom, kdo tou elitou je. Nedá se to obecně říci.

8. Co si myslíte o následující větě ve vztahu k současné České republice a Praze?

" Celkové společenské náklady akcí jsou rozmělněny po malých částkách mezi velké množství jedinců ve společnosti, ale výnosy jsou koncentrovány ve velkých dávkách mezi tzv. elitu"

Souhlasím...

9. Neposluhuje úp zájmům mocných, developerů apod. na úkor všech ostatních?

To určitě ne!

10. Dochází dle Vás k vytváření náplně pojmů jako spravedlnost, dobro, nebo svoboda k legalizaci zájmů mocných? Respektive nevytváří elity či zájmové skupiny náplň těchto pojmů pro svůj vlastní prospěch?

Ano, s tím se dá souhlasit. Neexistuje totiž absolutní a vždy platná náplň pojmu jako dobro apod. I soud rozhoduje subjektivně a ne objektivně. Absolutní objektivita také neexistuje.

11. Na kolik se řeší v procesu úp kvalita života?

Samozřejmě řeší.

12. Jaký je váš názor na lobbying? Je to dle Vás morální funkce?

Záleží na definici lobbyingu. Pokud za něj považujeme rozumné prosazování a vysvětlování, pak je to dobré a nemohu říci, že je špatný. Ale pokud dojde k překročení zákona při realizaci lobbyingu, jako třeba korupcí, pak to odmítám.

13. V procesu územního plánování je dle Vás důležitější rozhodnutí činěné na základě etických kodexů, nebo na základě individuálního svědomí? Kdy má převažovat rozhodnutí na základě svědomí a kdy na základě kodexu?

Je nutno se řídit obojím. Ten kdo rozhoduje musí vážit více úhlů pohledu a volit co největší objektivitu. Nemělo by ale jedno převažovat. Mělo by to být vyvážené.

14. Může docházet k účelové selekci lidí, kteří jsou přizváni k jednání o úp? (Jakým způsobem? Děje se tak v Praze?)

Nemůže jelikož to vyplývá ze zákona, pokud se tak děje, je to protizákonné rozhodnutí.

Za problém tedy nepovažuji účelovou selekci lidí, ale to, že se lidé nezajímají o dění ve svém okolí a nevyužívají svá práva díky nízkému právnímu povědomí. Lidé se po dobu tvorby územního plánu neangažují a pak po několika letech procesu začnou sepisovat petice až když obrazně řečeno uvidí bagr za svým domem.

Legislativně není možné někoho vyloučit, ale lidé musí sledovat dění.

Ale z druhé strany je problém s tím, že občanská sdružení mají až moc práv. Vznikají někdy plánovitě za účelem získání peněz od podnikatele na principu "když nám dáte, stáhneme". Je to něco jako šikanózní žaloba, která má jen za účel šikanovat někoho. Ale zase není možné považovat každé občanské sdružení za špatné. Ta opravdu zastupující názory veřejnosti zase dělají mnoho dobrého.

Sdružení by měla vždy prokázat důvod svého zájmu a kdyby existovala tato právní blokáce, bylo by to dobře.

Bc. Michal P O L K O

Pořizovatel územně plánovacích podkladů a dokumentací, oddělení informací o území na odboru územního plánování Magistrátu hlavního města Prahy

michal.polko@praha.eu

autorizováno

1. Kdo dle Vás vytváří hodnoty české společnosti? (Čím jsou utvářeny? Kdo?)

Hodnoty vytváří sami lidé a společnost. Elity mohou být příkladem a předávat zkušenosti.

2. Na jakých hodnotách je dle Vás vystavěn systém územního plánování v ČR?

Stojí na systému zákazů. Ale problém systému je v nižší informovanosti lidí a ti se zpravidla ozývají jen tehdy, když jim něco vadí. Systému by rozhodně prospělo lepší vysvětlování ze strany zpracovatele, který by měl nejen ukazovat, ale vysvětlovat důvody proč je která varianta nejvýhodnější.

3. Je tento systém úp spravedlivý? (A co vnímáte jako spravedlnost?)

Úplně ne. A to vzhledem k velikosti obce. Všude platí stejná pravidla ať se jedná o malou vesnici nebo hlavní město. V Praze to pak znamená menší možnost jedince něco ovlivnit.

Za spravedlnost pak vnímám, když nikomu není ublíženo na právech a nebude pociťovat omezení, ale neznámá to, že každý může dělat vše.

4. Je realizování úp v Praze v souladu s těmito hodnotami?

(vynecháno)

5. Je vhodné zapojení veřejnosti v procesu úp? (A jak je to se zapojením veřejnosti v Praze?)

Určitě. Veřejnost v Praze je nyní dobře zapojena a je také lepší organizace práce s veřejností. Například nad minulým konceptem se sešlo 16000 připomínek, což není možné technicky zvládnout, zpracovat.

6. Kdo je dle Vás v ČR, v Praze elitou? (A jaký je její vztah k morálce?)

Tak jsou to lidé se zkušenostmi, co něco dokázali, vlastně takoví nositelé hodnot. Elitou je pak ten, kdo má vztah k morálce. Bez morálky není elita.

7. Zabývají se dle Vás elity "lidmi dole"? (Mají tito lidé u elit zastání?)

Pravé elity se tím samozřejmě zabývají a zastávají se, ale takové ty pseudoelity ty pouze využívají lidi, když se jim to hodí.

8. Co si myslíte o následující větě ve vztahu k současné České republice a Praze?

"Celkové společenské náklady akcí jsou rozmělněny po malých částkách mezi velké množství jedinců ve společnosti, ale výnosy jsou koncentrovány ve velkých dávkách mezi tzv. elitu"

S tím souhlasím.

9. Neposluhuje úp zájmům mocných, developerů apod. na úkor všech ostatních?

Zaleží na tom jak chápeme spravedlnost. A dá se s tím souhlasit.

10. Dochází dle Vás k vytváření náplně pojmů jako spravedlnost, dobro, nebo svoboda k legalizaci zájmů mocných? Respektive nevytváří elity či zájmové skupiny náplň těchto pojmů pro svůj vlastní prospěch?

Je to možné, dá se s tím souhlasit. Elity si vytváří prostředí pro svůj prospěch.

11. Na kolik se řeší v procesu úp kvalita života?

Snaží se o to co nejvíce. Spočívá to ve vytváření příjemných podmínek v území aby tam bylo vše, co člověk potřebuje.

12. Jaký je váš názor na lobbing? Je to dle Vás morální funkce?

Tak úplatkářství rozhodně ne. Ale pokud je ta funkce spíše reklamní, tedy na úrovni vysvětlování a ne podbízení, pak na tom principiálně nic špatného není. Člověk ve vedoucím postavení nemůže vše vědět a vše znát, proto je důležité, když mu někdo radí, ale ne se podbízí.

13. V procesu územního plánování je dle Vás důležitější rozhodnutí činěné na základě etických kodexů, nebo na základě individuálního svědomí? Kdy má převažovat rozhodnutí na základě svědomí a kdy na základě kodexu?

Myslím si, že je lepší když se osoba rozhoduje dle svědomí a ostatně kdyby byli lidé dobří, tak by se měli rozhodovat jen podle svědomí. Lidé ale dobří nejsou a proto je třeba kodexů.

14. Může docházet k účelové selekci lidí, kteří jsou přizváni k jednání o úp? (Jakým způsobem? Děje se tak v Praze?)

Nemělo by. Ale problém je v tom, že mocní mají, vědí a tak se snaží zlepšit své postavení. Vlastně silní vědí dříve, že se někde bude něco dít. Ano, děje se to i Praze, ale i všude jinde. Je to také podle stavu společnosti.

Ing. arch. MgA. Osamu O K A M U R A

Odborný garant a koordinátor časopisu ERA21, programový ředitel konference reSITE a člen metropolitní ozvučné desky

autorizováno

1. Kdo dle Vás vytváří hodnoty české společnosti? (Čím jsou utvářeny? Kdo?)

Hodnoty tvoří všichni, kdo pracují. Hodnoty formuluje a pojmenovává majorita, ta rozhoduje - a někdy špatně. Mohou je ale formulovat i odborníci - a někdy taky špatně.

Dnes je ovšem doba, kdy všeobecně sdílené hodnoty ustupují do pozadí. Žijeme v době individualizace, kdy vlastní tužby jsou stavěny nad obecné hodnoty, což je typický stav pro postmodernu. Ztráta velkých příběhů.

O to větší vliv na názory lidí mají média, i ta alternativní, zatímco dříve to byla rodina.

2. Na jakých hodnotách je dle Vás vystavěn systém územního plánování v ČR?

Systém je založen na snaze, touze a snad i potřebě předvídat a plánovat. To znamená, že územní plán je založen na předpokladu, že podniknu-li "A" tak víceméně předvídatelným důsledkem bude "B" a k tomu směřuje například i regulace funkčního využití ploch ve městě.

Tedy systém je založen na inženýrském způsobu plánování vývoje společnosti. Je to přirozený způsob, protože k dlouhodobým cílům se bez scénářů vývoje nedostaneme. Pokud by systém jen reagoval v reálném čase, tak nikdy neumožní zásahy většího rozsahu a v delším časovém horizontu. Ale na druhou stranu, dnes se technologie mění daleko rychleji než dříve. Svět se zrychlil.

Vizi má Praha spíše ve strategickém plánu a je otázka do jaké míry se promítá do územního plánu. Ten dnes trpí detailem, nepostihuje čitelně základní strategickou rovinu a rychle tak zastarává.

3. Je tento systém úp spravedlivý? (A co vnímáte jako spravedlnost?)

Vždy je otázka jak chápu spravedlnost. Je spravedlivé tržní prostředí? Lidé z tzv. dobrých rodin, kterým se dostalo dobrého vzdělání vám budou tvrdit, že tržní prostředí spravedlivé je. Ale ostatní, kteří nemají stejnou výchozí situaci, mohou mít výrazné problémy se zapojit a nemusí to být jejich vina. Tento aspekt byl za komunismu částečně uměle eliminován, dnes tak vyvstává v o to zřetelnější formě.

V územním plánování to má pak dopad ve formě prostorové sociální segregace, čímž se problémy a sociální napětí jen prohlubují. Ovšem v historii také na Ořechovce žili jiní lidé než na Žižkově. Můžeme si každopádně vybrat mezi sociálním smírem a prosperitou nebo revolucemi a násilnými převraty, které provázely celé dvacáté století.

V územním plánování se otázka spravedlnosti neřeší v první řadě, přitom je to jedno z nejdůležitějších témat. Myslím, že cesta vede cestou pozitivní motivace slabých, kdežto v ČR v prostorovém plánování převládá opačný trend. Podobu města diktují mocné finanční skupiny a developeři – k obrazu svému.

Ale má toto řešit jen územní plánování? Je to výsostně politické téma. Současně v České republice chybí role architekta jako advokáta veřejného zájmu, nejen experta, ale zároveň i zastávce lidí, kteří se bojí ozvat, případně mají pocit, že se v problematice nedostatečně orientují a podobně.

4. Je realizování úp v Praze v souladu s těmito hodnotami?

(vynecháno)

5. Je vhodné zapojení veřejnosti v procesu úp? (A jak je to se zapojením veřejnosti v Praze?)

Nutné. V Praze je vůle veřejnosti se zapojovat vysoká, ale problém je, že stávající struktury a nástroje na to příliš neumí reagovat.

6. Kdo je dle Vás v ČR, v Praze elitou? (A jaký je její vztah k morálce?)

Byl bych rád, kdyby to byli lidé vzdělaní s praktickými zkušenostmi a s morálním přesahem. Důležitou úlohu elit vnímám i v zastupování zájmů veřejnosti. Problémem je, když někteří lidé svého vzdělání zneužívají. Elity by současně neměly své výjimečné postavení přestovat na úkor druhých, to, že je sociální mobilita u nás velmi malá je všeobecně známá věc. Jedinec nemůže být dost dobře šťastný, když jsou všichni kolem nešťastní. Je to problém například v Indii, kde bohatý člověk vyjde ze své luxusní rezidence a je na rozbahněné uličce plné odpadků. Proto bohatí Indové bydlí raději v Londýně.

7. Zabývají se dle Vás elity "lidmi dole"? (Mají tito lidé u elit zastání?)

(odpověď v předchozím)

8. Co si myslíte o následující větě ve vztahu k současné České republice a Praze?

" Celkové společenské náklady akcí jsou rozmělněny po malých částkách mezi velké množství jedinců ve společnosti, ale výnosy jsou koncentrovány ve velkých dávkách mezi tzv. elitu"

Asi ano. Sedí to. Ale rozhodně se nedá paušalizovat. Tento obraz dominuje v médiích, není to však úplný obraz. Je nutno sledovat také dobré příklady.

9. Neposluhuje úp zájmům mocných, developerů apod. na úkor všech ostatních?

Jak kde a kdy. Jsou místa, kde si toto umějí pohlídat, kde umějí dát podmínky developerům a přitom je neodradit od investice.

V devadesátých letech byl volný trh brán až jako nové náboženství. Dnes už se takovéto chápání vytrácí a nová pravidla se usilovně hledají.

V Praze se dnes více začíná naslouchat, situace není beznadějná. Občanská společnost se profesionalizuje. Nacházíme se v takovém bodu nula. Dostali jsme se totiž do situace, kdy se všechny strany vzájemně držely v šachu, do patové situace. Dnes se začínají aktéři spolu bavit, začíná se vést dialog, ale stále není moc platform, kde ten dialog vést. Možná akademici, reSITE konference a podobně. Jde to ztuha.

Dříve však tato diskuze vůbec neexistovala. Docházelo ke vzájemnému mjení se, k nepochopení. Ani nebyla vůle k debatě. I neziskovky často od debaty svými nekompromisními stanovisky v kombinaci s amatérským nadšenectvím odrazovaly. Ale ta diskuze dnes začíná.

10. Dochází dle Vás k vytváření náplně pojmů jako spravedlnost, dobro, nebo svoboda k legalizaci zájmů mocných? Respektive nevytváří elity či zájmové skupiny náplň těchto pojmů pro svůj vlastní prospěch?

Rozhodně platí, že tyto termíny se dají zneužít! Nebo zobchodovat. Developeri často zneužívají a manipulují obrázky, například využíváním montáží krásných a spokojených rodinek na obytných terasách uprostřed zeleně. Ale to je jednodušší příklad manipulace. Tím způsobem jak je naznačeno v otázce developer nemanipuluje, to je příliš komplikované. Ono se spíše používá developersko-politické trio "štěstí, zdraví, bezpečí". Tomu rozumí každý. Hodnoty z otázky jsou příliš intelektuální a běžné lidi vlastně ani moc nezajímají.

11. Na kolik se řeší v procesu úp kvalita života?

Velmi málo. Kvalita života je komplexní pojem a ani ji územní plánování řešit nemůže právě kvůli velkému množství faktorů různého původu. Nicméně územní plánování ovlivňuje tyto faktory.

Územní plánování řeší spíše kvalitu životního prostředí, ne přímo kvalitu života. Řeší spíše vystavěné, tedy fyzické prostředí. Jedním z ukazatelů kvality života je třeba nabídka kvalitního vzdělání. Územní plán může vytyčit rozmístění škol, ale už méně ovlivní kvalitu pedagogů. Tyto aspekty řeší spíše strategický plán, který může říci, že je

prioritou zachování vysokých škol v historickém centru města a ne jejich vymisťování na periferie.

12. Jaký je váš názor na lobbing? Je to dle Vás morální funkce?

Jedná-li se o transparentní lobbing, pak je to v pořádku. Vždyť se dá lobbovat i za dobré věci, jako třeba zákaz kouření ve veřejných prostorech, tak proč šmahem odsuzovat. Ovšem musí to být dohledatelné.

13. V procesu územního plánování je dle Vás důležitější rozhodnutí činěné na základě etických kodexů, nebo na základě individuálního svědomí? Kdy má převažovat rozhodnutí na základě svědomí a kdy na základě kodexu?

Myslím si, že člověk by nikdy neměl jednat proti vlastnímu svědomí. Minimálně při střetu názorů ve skupině, pokud má člověk jiný názor než většina, tak při hlasování nejít s většinou, ale hlasovat jasně proti a nechat si svůj nesouhlas zaprotokolovat. Není vždy příjemné být podepsán pod věcmi se kterými nesouhlasím. A odejít se dá vždycky.

14. Může docházet k účelové selekci lidí, kteří jsou přizváni k jednání o úp? (Jakým způsobem? Děje se tak v Praze?)

K selekci dochází a dokonce je to i v legislativě, třeba ve stavebním řízení se jedná s tzv. dotčenými stranami. Ale záleží na úrovni jednání. Jde o organizační hierarchii, snahou je efektivní rozhodovací proces. Není asi třeba, aby se každý vyjadřovat k umístění přípojky na druhém konci města.

Je otázka, kdo by se kdy měl vyjádřit a jakou formou. Ale ještě jsem neslyšel, že by si někdo stěžoval, že se nemohl vyjádřit. Problémem je spíš to, jak jsou připomínky zpracovávány a zda se každé někdo opravdu vážně věnuje.

Problém vidím jinde. Lidé se často neumí vyjádřit a nevědí jak na to. Neorientují se v plánovacích procesech. Stejně jako se dnes již snad vyučuje základní finanční gramotnost, tak by se měla vyučovat i gramotnost v těch správních úkonech, do kterých jako občan vstupují, jako je právě územní plánování. Lidé často nevědí, kdy a jak se mohou vyjádřit k navrhovaným změnám. V územním plánování se pak dezorientovaní lidé mohou stát snadnou kořistí.

Ing. Arch. Vít Ř E Z Á Č

Pedagog na Fakultě architektury ČVUT, Ústav prostorového plánování

rezac@fa.cvut.cz

Zápis odpovědí přečetl, odpovědi významově odsouhlasil (zmínil kostrbatost)

1. Kdo dle Vás vytváří hodnoty české společnosti? (Čím jsou utvářeny? Kdo?)

Vytváří se kombinací soukromého a veřejného života. Významnou je rodina, tam se formují hodnoty a dále veřejný život utváří mediální svět spolu s politikou, systémem vzdělávání a školství. Dále pak veřejné aktivity lidí ve spolcích a instituce, zkrátka tam, kde lze potkat příklady, nebo být příkladem. Nicméně monopol a patent na hodnoty ale neexistuje.

2. Na jakých hodnotách je dle Vás vystavěn systém územního plánování v ČR?

Systém územního plánování je založen na tradici a vědomí toho jak se věci mají uspořádat konkrétně na základech rakousko-uherského modelu a římského práva. Lidé nechtějí být tvůrci, raději přijímají a začnou se vztekat teprve když se jich nějaký zásah dotkne.

Tedy konzervativní vnímání prostředí a ze strany lidí despekt k nařízením.

3. Je tento systém úp spravedlivý? (A co vnímáte jako spravedlnost?)

Vychází to ze samosprávy, nedá se to paušalizovat. Hodně to závisí na konkrétních lidech, všichni se můžou podílet. Systém není autoritářský a v tom je spravedlivý.

4. Je realizování úp v Praze v souladu s těmito hodnotami?

Je v souladu s demokratickými hodnotami. Čím je jednotka větší, tím klesá ovlivnitelnost jedním člověkem. Dnes již je to ale v Praze lepší. Ale chybou v Praze je, že se na odborná místa neusazují respektovaní odborníci, zatímco v jiných zahraničních městech jsou to třeba i univerzitní profesori. Jenže v Praze se často na tyto místa dostane člověk, kterého odborná veřejnost ani nezná, který disponuje jen jakýmsi kvazimanažerskými schopnostmi.

Ani autoritářský systém by nebyl lepší. I nějaký osvícený hlavní architekt by nebyl záruka, protože co kdyby vlastně tak dobrý nebyl.

5. Je vhodné zapojení veřejnosti v procesu úp? (A jak je to se zapojením veřejnosti v Praze?)

Tak o tom se dnes už ani nepochybuje... Ostatně je to i dle zákona.

Potíž je spíše v lidech, zda chtějí tvořit nebo se jen vztekat. Problém je pak i to, když se nezapojují včas...

6. Kdo je dle Vás v ČR, v Praze elitou? (A jaký je její vztah k morálce?)

Toto vnímání nemám rád. Ale elitou by měli být lidé na základě morálky, úplatkář není elita. Elita by měla mít respekt a morální vlastnosti...

7. Zabývají se dle Vás elity "lidmi dole"? (Mají tyto lidé u elit zastání?)

Ti kteří na ně nemyslí, nejsou elitou.

8. Co si myslíte o následující větě ve vztahu k současné České republice a Praze?

" Celkové společenské náklady akcí jsou rozmělněny po malých částkách mezi velké množství jedinců ve společnosti, ale výnosy jsou koncentrovány ve velkých dávkách mezi tzv. elitu"

Dochází-li ke zneužívání veřejných prostředků, tak bych je nenazýval elitou. Ale toto se děje v každé zemi.

9. Neposluhuje úp zájmům mocných, developerů apod. na úkor všech ostatních?

20 let jsem pracoval u developera a moje zkušenosti takové nejsou. Myslet si, že se developerovi všude na úřadech klaní, je mylné.

Stavební činností vznikají pracovní místa a soukromý sektor to bude vždy táhnout, i v historii to tak vždy bylo. Tuto problematiku nelze vidět černobíle. Jistěže jsou v systému paraziti, kteří zneužívají, ale města mají zájem na tom, aby se stavělo a to i ze soukromých zdrojů, které převažují. Takto otázku nelze klást.

10. Dochází dle Vás k vytváření náplně pojmů jako spravedlnost, dobro, nebo svoboda k legalizaci zájmů mocných? Respektive nevytváří elity či zájmové skupiny náplň těchto pojmů pro svůj vlastní prospěch?

Jistě, každý kdo chce poroučet, musí umět tyto pojmy převzít a použít, ale je to demagogie.

11. Na kolik se řeší v procesu úp kvalita života?

Je to důležité. Ta část života, která se týká aspektu prostoru, tu řeší. Ale že by lidé a jejich životy byly přímo ovlivněny územním plánem, tak to není. Problém je až když to nefunguje.

(následující otázky nestihly být z časového důvodu položeny)

12. Jaký je váš názor na lobbing? Je to dle Vás morální funkce?

13. V procesu územního plánování je dle Vás důležitější rozhodnutí činěné na základě etických kodexů, nebo na základě individuálního svědomí? Kdy má převažovat rozhodnutí na základě svědomí a kdy na základě kodexu?

14. Může docházet k účelové selekci lidí, kteří jsou přizváni k jednání o úp? (Jakým způsobem? Děje se tak v Praze?)

PhDr. Matěj S T R O P N I C K Ý

Zástupce starostky Prahy 3, člen výboru občanského sdružení "Tady není developerovo"

stropnickymatej@praha3.cz

autorizováno

1. Kdo dle Vás vytváří hodnoty české společnosti? (čím jsou utvářeny? Kdo?)

Podle bývalého prezidenta Klause, hodnoty vytváří podnikatelé. Ano hodnoty vznikají z práce, ale nejen z takové, která generuje zisk. Hodnoty přináší i ta nezisková činnost. Ta právě hledá a definuje veřejný zájem, který v demokracii po shodě by měl být nadřazen soukromému zájmu.

2. Na jakých hodnotách je dle Vás vystavěn systém územního plánování v ČR?

A má vůbec hodnotový rámeček? Územní plán vlastně není ani dostatečně strategický ani detailní, stojí někde mezi. Neformuluje vizi ani přesnou podobu. Říká kde jsou

limity, detail je v regulačním plánu. Hodnotou systému je, že veřejnost je připuštěna k debatám.

U vznikajícího metropolitního plánu, který se přibližuje více strategii a ve kterém chybí stanovení využití jednotlivých parcel se obávám, že vznikne jen mapa barevných fleků. Ale když není zahrnuta přesně parcela, tak jak ji pak třeba chránit. Je to problém třeba současné Parukářky, do které se zakusují investoři a pokud bude jen součástí nějaké barvy, tak bude problematictější její ochrana.

Metropolitní plán navíc nefunguje z hlediska připomínkování. Městská část Praha 3 dostala na připomínkování jeho zadání jen 14 dnů, což je technicky nerealizovatelné sezvát radu apod. proč nedostali více času? Myslím si, že je to záměr. A jak budou připomínkovat občané?

Tedy nevýhoda metropolitního plánu je pominutí detailu a zhoršení vstupu veřejnosti.

3. Je tento systém úp spravedlivý? (A co vnímáte jako spravedlnost?)

Současný systém dává všem účastníkům podobnou možnost, ale ne stejnou, jak se zúčastnit.

Zvláštní ale co se týče spravedlivosti k přístupu k informacím je to, že se dělí na ty kdo jsou obesíláni obsilkou a na ty subjekty, které jsou takzvaně obesíláni úřední deskou. Argumentuje se, že tento způsob zjednoduší rozhodování, ale cenou za tato zjednodušení je komplikace pro jednu stranu. A tyto tendence lze pozorovat stále.

4. Je realizování úp v Praze v souladu s těmito hodnotami?

(vynecháno)

5. Je vhodné zapojení veřejnosti v procesu úp? (A jak je to se zapojením veřejnosti v Praze?)

Zapojení veřejnosti v Praze funguje.

6. Kdo je dle Vás v ČR, v Praze elitou? (A jaký je její vztah k morálce?)

Tak elita je mocenská, intelektuální, finanční, kulturní a jistě se najdou nějaké další.

Ale jak vidím elitu já , tak jsou to ti, kteří mají usnadněný přístup ke sdělovacím prostředkům a mají možnost ovlivnit jak je o nich samých a zda vůbec informováno.

Elita není vidět, nechce být vidět a nelze říci, jaký je její vztah k morálce.

7. Zabývají se dle Vás elity "lidmi dole"? (Mají tyto lidé u elit zastání?)

Nezajímají. Nebo jen tehdy když se jimi cítí ohroženi. A ohroženi dlouho nebyli...

8. Co si myslíte o následující větě ve vztahu k současné České republice a Praze?

" Celkové společenské náklady akcí jsou rozmělněny po malých částkách mezi velké množství jedinců ve společnosti, ale výnosy jsou koncentrovány ve velkých dávkách mezi tzv. elitu"

V zásadě souhlasím

9. Neposluhuje úp zájmům mocných, developerů apod. na úkor všech ostatních?

Trochu sugestivní, ne?

Ale záleží na organizaci. Developer má peníze, má moc. A ostatní to musí vyvážit, pokud chtějí aby jejich názor nezanikl. Tedy, proces územního plánování tak aby posluhoval zájmům mocných, nastavený není. Ale jsou tlaky na to aby to tak bylo. A nejčastější argument je, "aby se území mohlo rozvíjet". Ale zakazuje se debatovat o tom jak ho rozvíjet. Liberálně tržní prostředí znemožňuje hodnotové soudy. Finanční

ano. To developer dovede posoudit, ale kvalita prostředí developera zajímá jen když může stupňovat zisk.

10. Dochází dle Vás k vytváření náplně pojmů jako spravedlnost, dobro, nebo svoboda k legalizaci zájmů mocných? Respektive nevytváří elity či zájmové skupiny náplň těchto pojmů pro svůj vlastní prospěch?

V zásadě ano. Ten kdo má moc, tak ten si vytváří své pojetí těchto pojmů. A na dějinách Čech se to dá krásně ilustrovat, jak se zde jednou za dvacet až čtyřicet let zcela mění náplň těchto pojmů.

11. Na kolik se řeší v procesu úp kvalita života?

Územní plánování to v zásadě umožňuje, tvorbu kvalitního života, a má na ni velký vliv.

12. Jaký je váš názor na lobbing? Je to dle Vás morální funkce?

Snaha někoho přesvědčit nebo prosadit zájem není automaticky špatná. Ale legitimitu lobbingu spatřuji v tom zda je realizován pro soukromý nebo pro veřejný zájem. Legitimní je ten pro veřejný.

13. V procesu územního plánování je dle Vás důležitější rozhodnutí činěné na základě etických kodexů, nebo na základě individuálního svědomí? Kdy má převažovat rozhodnutí na základě svědomí a kdy na základě kodexu?

Větší váhu má sice kodex, ale svědomí má demokratický mandát.

14. Může docházet k účelové selekci lidí, kteří jsou přizváni k jednání o úp? (Jakým způsobem? Děje se tak v Praze?)

Ano, dochází. Například v územním řízení, kde jsou zvýhodněni ti, kteří jsou obesíláni před těmi, kteří jsou obesíláni deskou. Ale při vlastním projednávání už ne.

Nutné je vytvořit veřejnou debatu a tím vytvořit lidem, jednotlivcům, nebo skupině sebevědomí pro další postup, aby bylo možno artikulovat.

Veřejnost má proti developerovi řadu nevýhod. Organizace veřejnosti je daleko složitější, vyžaduje to úsilí a čas. Tyto náklady developer nemá, protože pro něj je to otázka práce, zatímco veřejnost se angažuje ve svém volném času.

Mgr. Dan M E R T A

Ředitel Galerie Jaroslava Frágnera, člen metropolitní ozvučné desky

galerie@gjf.cz

neautorizováno

1. Kdo dle Vás vytváří hodnoty české společnosti? (Čím jsou utvářeny? Kdo?)

Nejprve bych rád rozdělil hodnoty na kladné a záporné.

Ty kladné hodnoty fomuluje emancipovaná občanská společnost tak jak si to představoval Václav Havel, neziskovky, ale měla by celá společnost včetně politických stran. Tedy posloupnost od státu, přes kraje až k obcím, ale to se nedaří. Možná stojí za problémem pozitivních hodnot krize angloamerické společnosti a otázka kam směřujeme. Nemá to znamenat rezignaci elit, ale elity si nerozumí s vládnoucí garniturou. Intelektuální potenciál ve společnosti je, ale je slabý. Problém je také v tom, že neovlivňujeme pozitivní hodnoty v rámci Evropy. U politiků chybí vize, ale jistá naděj je v mladé generaci, nebo lépe ve věkovém rozmezí 20-40 let. Tato skupina našťěstí ten zájem o dialog a tvorbu hodnot má.

Možná čekáme na vizionáře, který probudí společnost ze současné rezignace...

A ty negativní hodnoty, tak ty jdou ruku v ruce s prorůstáním ekonomických a lobbistických subjektů do státní správy.

Jinak ještě k absenci vize. Malá města to mají jednoduší, velká města nemají ideje. Praha 20 let zaspala tím, že nehledala své místo v Evropě.

2. Na jakých hodnotách je dle Vás vystavěn systém územního plánování v ČR?

Myslím, že po právní stránce je vystavěn dobře, problémem je výkon práva politickou reprezentací a pokud je politika ovlivněna klientelismem... ale nelze zobecňovat. Ale stále zaznívá také to, že politici nenaslouchají odborníkům. Rovněž kdyby územní plánování více stálo na myšlence, že to co je prospěšné celku, by mělo být nadřazeno partikulárním zájmům.

3. Je tento systém úp spravedlivý? (A co vnímáte jako spravedlnost?)

Nikdy nebude územní plánování úplně spravedlivé. Problém již nastává v hierarchii státní správy. Posloupnost stát, kraj, městská část. vždy bude mít každý stupeň svůj názor, parciální zájmy a jde o to najít konsensus. Zkrátka, problém je v tom, že celá Praha má nějaký záměr a městská část na to nepřistoupí, to je problém. Myslím, že je zásadní, aby probíhala souhra částí a celku.

4. Je realizování úp v Praze v souladu s těmito hodnotami?

S vizí a směřováním je ale v Praze problém. Praha to nezná. Jsem členem ozvučné desky metropolitního plánu, bavíme se o tom již rok a nikdo to zatím neví. Naštěstí už politická reprezentace má zájem je hledat. Necelých dvacet let byla Praha jen nástrojem pro zájmová lobby a dnes je vidět, že těch zanedbaných dvacet let je vidět. Okolní metropole už jsou jinde. Praha potřebuje především uklidit a posilnit kulturní a dopravní infrastrukturu a možná bude Praha dál taková jaká v současnosti je, tedy ne preferenčně orientovaná třeba na pořádání světových kongresů, nebo na kulturu, ale podstatné je, aby zde už nerozhodovali jen developři.

5. Je vhodné zapojení veřejnosti v procesu úp? (A jak je to se zapojením veřejnosti v Praze?)

Zapojení je důležité. Ale nesmí se územní plánování povolit čistě jako demokratický zájem, kde o všem budou rozhodovat jen občané. Veřejnost je dobrý hlídací pes, může se s ní vést dialog, může upozorňovat, ale rozhodovat musí odborníci. Představte si to jako v nemocnici, kdyby se pacienti léčili vlastním rozhodnutím navzájem. Ale to také znamená, že je nutné, aby se odborníci bavili s veřejností a také aby uměli prezentovat záměry.

Odborníci hledají nástroje po zanedbání územního plánování a je tam veden i dialog s občany, ale s každým to nejde. Primárně jde o to najít nástroje a jejich podobu a to nelze dělat vždy demokraticky. Ale rozhodně není občan přehlížen, byť se mu to může zdát.

6. Kdo je dle Vás v ČR, v Praze elitou? (A jaký je její vztah k morálce?)

Elita přichází s vizí, tak rozumím elitě. Ale minulých patnáct let rozhodovali developeři. Dnes už těmito kreatory, jak říká docent Koucký nejsou jen developeři, ale více také odborníci a politici.

7. Co si myslíte o následující větě ve vztahu k současné České republice a Praze?

" Celkové společenské náklady akcí jsou rozmělněny po malých částkách mezi velké množství jedinců ve společnosti, ale výnosy jsou koncentrovány ve velkých dávkách mezi tzv. elitu"

Asi ano. V územním plánování třeba tunel Blanka. Výnosy jdou do podnikatelských sfér, ale širší spektrum z toho v podstatě nic nemá, je to nekvalitní projekt.

8. Neposluhuje úp zájmům mocných, developerů apod. na úkor všech ostatních?

To bude vždy. Developer dělá byznys. Ale farmaceutický průmysl dělá taky byznys a parazituje na nemocných. Ale developer může být snáze ovlivněn politiky, záleží na tom, jak jsou mu nastaveny pravidla. A pak se tak musí chovat. Ideál by byl takový, aby role developera byla taková, že by vystupoval jako zaplacený dělník, což třeba v Holandsku tak je i když i tam se snaží developeři působit nad rámec tohoto vztahu.

9. Dochází dle Vás k vytváření náplně pojmů jako spravedlnost, dobro, nebo svoboda k legalizaci zájmů mocných? Respektive nevytváří elity či zájmové skupiny náplň těchto pojmů pro svůj vlastní prospěch?

Nevím. My tu elity nemáme. Ti co hlásají a vytvářeli by tyto pojmy, tak tito lidé zde nejsou a politikům nikdo u nás nevěří. Je to tak zprofanovaná funkce.

10. Může docházet k účelové selekci lidí, kteří jsou přizváni k jednání o úp? (Jakým způsobem? Děje se tak v Praze?)

Na jednání se budou vždy delegovat známí lidé, je to byznys. Nikdy to nebude plně demokratické a jde především o morálku těch takzvaných elit. Jde o to mít morální mantinely a o to také hledat pozitivní hodnoty.

Vytváření územního plánu je dialektika, odpoví až historie jak jsme byli úspěšní. Ono při hodnocení jde vždy o subjektivní pohled. Také vizionáři a elity jsou subjektivní. A stejně tak i interpretace historie je subjektivní a manipuluje se.

Zkrátka jde o to, aby se území i v globalizovaném světě diktátu peněz vyvíjela přirozeně.

PhDr. Benjamin F R A G N E R

Ředitel Výzkumného centra průmyslového dědictví při ČVUT

benjamin.fragner@vcpd.cvut.cz

neautorizováno

dotazovaný požadoval přepis rozhovoru bez okruhů, pouze myšlenky

Územní plánování je zákonnými mantinely vytyčená odborná disciplína. V odborných kruzích se neustále vede debata o její podobě. Jinak je samozřejmě také územní plánování nástroj státní správy a samosprávy. Vychází ze střetu názorové diskuze a politicko-ekonomických tlaků.

Důležité je odlišovat metodiku a její realizaci. Metodika má odstranit excesy, ale co vnímám jako nebezpečné, tak je právě ta realizační rovina. Například, co je to veřejný zájem? Neumím definovat co přesně tento pojem znamená. Vnímám totiž zde riziko, že za veřejným zájmem se může skrývat zájem jen jedné strany.

Musí proto probíhat velmi otevřená a empatická diskuze a já osobně jsem stoupencem maximální participace. Ale je pravda, že v případě širší diskuze vzniká problém kvůli množství subjektivních názorů. Participace může omezovat individualistické tvůrčí činy, ale i o tom je střet ve veřejném prostoru.

Metropolitní plán neznám detailně, ale má zohlednit maximální možnou míru nakládání s vlastnictvím, která je současným plánem blokována. Výsledky metropolitního plánu nikdo nezná a osobně se obávám, aby velké ideje, které do procesu vstupují, sloužily tomu, čemu mají sloužit a ne jedné straně.

Nevím, kdo je v České republice elitou. A je to problém, zda je elitou politik bez respektu, nebo někdo kdo zase nemá moc...

Věta, kterou jste mi četl potvrzuje trend, ke kterému dochází. Koncentrace investic, to je obecně problém společnosti a říká se, že jedna z příčin současné krize je, že investice, respektive výnosy se nevztahují k místu, k cíli. V případě investování do výstavby nabývá podobu developementu, který není spjatý s potřebou místa. Termín veřejný zájem je zde pak obtížně definovatelný. Zájem je na profesi developera, který prostřednictvím investice chce realizovat zisk. Veřejný zájem je pak zprostředkovaný skrze zájem developera, jehož přímým zájmem je zisk. A často se za tzv. veřejný zájem maskuje. Jediný, kdo by podle mě mohl správně rozvíjet město, by byl investor

spjatý s místem. Developer sice zohledňuje jakousi společenskou poptávku, bez ní by nevydělal, jelikož by o jeho stavby nebyl zájem, ale děje se tak často jen pro zisk. Není to to samé jako investor spjatý s místem. Ukazuje se to třeba v úzce specializovaných přestavbách, kde je vidět, že tento model developementu nefunguje. Není to ekonomicky rentabilní. A i když existují světlé příklady, tak se stává, že dříve osvícený developer si uvědomí, že může vydělávat více...

Rozhodování je podle práva a pragmatické. Svědomí má smysl pro mě, ale institucionalizované rozhodnutí je vždy podle práva a ne dle svědomí. Neříkám, že je to dobře. Vítězí ten, kdo dokáže být právně nenapadnutelný, ale to je chyba. Což je také případ developerského stavění, které je především právně nenapadnutelné. Neetické zde vnímám působení některých projektantů, kteří vědomě vnášejí zvláště do vizualizací lež. Vědí, že veřejnost chce například zeleň, tak umístí do projektu zelenou střechu, ale vědí, že tam stejně nebude. Nebo "vysadí" pár stromů. Je to právně nenapadnutelné, ale neprofesionální.

13. Diskuze

Byla stanovena první hypotéza, která zní:

H₁: Respondenti sdílí pohled na kvalitativní charakteristiku příslušníka elity.

Elita = morálka + moc + znalosti

Převedením do běžné řeči tato "rovnice" říká, že elitou je člověk a okruh lidí, který disponuje patřičnou mocí způsobit jev ve společnosti, toto působení je vedeno morální snahou a k obojímu elitě dopomáhají znalosti.

Pro vlastní práci se ukázalo účelné dělení na elity jakožto nositele pozitivních hodnot a na distribuční skupiny, tedy ty, kteří zneužívají postavení a jednají proti celkovému společenskému blahu (Olson 1971). Během vlastních rozhovorů nebyli na tuto dichotomii dotazovaní upozorněni, čímž bylo zjištěno jak který dotazovaný na obsah slova nahlíží. **Rýsuje se dvojitý chápání. Jedno bych nazval idealistické, kdy dotazovaný odpovídá stylem "mělo by být" a pak praktické, tedy to, které konstatuje stav. Konstatovaný stav je nahlížen jako na korelát činnosti elit nebo distribučních skupin, popřípadě, že se vyskytuje zároveň oboje.**

Jan Sedlák je zastánce idealistického chápání, kde dle něj je primární skutek, který elita činí a vlastní moc je až sekundární. Podporuje hypotézu H₁ s tím, že dodává, že ti, kdo zneužívají moc, tak nejednají v pravdě, tedy nevidí svět, což spatřuje jako nemorální čin. Říká: *Chápu elity skrze pravdivost, kde pravdivost je blízka morálce*. Na jeho osobním postoji se jistě podílí také fakt, že vidí dobro jako pravdu.

Druhý zastánce idealistického chápání, který podporuje hypotézu H₁ je bývalý primátor Prahy Jan Kasl, když tvrdí, že elitní člověk dokáže duševně tvořit a není v rozporu se zákonem. A Michal Polko rozvádí, že *"bez morálky není elita"*. Osamu Okamura dále tvrdí že: *"Byl bych rád, kdyby to byli lidé vzdělaní s praktickými"*

zkušenostmi a s morálním přesahem. Důležitou úlohu elit vnímám i v zastupování zájmů veřejnosti."

Praktické nahlížení je vlastní Miloši Floriánovi, který zároveň jako elitu spatřuje toho, kdo má silnější zájem. Používá dále spojení *"sklouznout k tomu, že se chová elitářsky"*, tedy slovo elita pro něj má také negativní konotace ovšem s poznámkou, že nahlíží naturalisticky, že *pojmem elita se dá překrýt s pojmem vlastního ega*" a dále záleží na člověku.

Komplexnější pohled na problematiku má Petra Veselá svým tvrzením, že: *"Elita v České republice a asi i v ostatních zemích je, dle mého, dvojího druhu. Do první skupiny bych zařadila intelektuální elitu (včetně vrcholných manažerů a podnikatelů) a druhou skupinu bych označila za „rádoby elitu“. Druhá skupina bývá více slyšet a vidět v médiích - často se jedná o umělce či politiky, kteří nemají na to se stát skutečnou (intelektuální) elitou. Ta intelektuální elita se lidmi zabývá, ta pseudo-elita spíše ne, respektive se jimi zabývá jen pokud se jí to hodí pro jejich zájmy a jejich mediální obraz."*, čímž vyvstává rovina zájmu o veřejnost, kterou nakouzl již Osamu Okamura. Také Anna Ježková potvrzuje postřeh Jodla (1994, str. 63), který uvádí, že pro správnou funkci elity je nezbytná názorová a personální výměna mezi elitou e její mateřskou základnou. Podle Anny Ježkové *"opravdové elity vznikají právě za předpokladu komunikace s lidmi dole..."*. A také Vít Řezáč je názoru, že ti, kteří se nezajímají o zbytek společnosti, nemohou být elitou, stejně když rabují veřejné zdroje.

Tvrzení Petry Veselé potvrzuje Anna Ježková tím, že podle ní mají elity dvojí charakter. "Horních 10 000" a v idealistickém pojetí inteligence, akademici a další, kteří morálně působí na společnost. Podporuje tedy hypotézu H₁, ale s tím, že se vytváří již uchopitelněji alternativní hypotéza HA. Setkali jsme se s ní v podstatě již u Jana Sedláka, ale pouze v náznacích.

HA : Elita = moc + znalosti

Což není matematicky korektní, protože neznámá "elita" má již z tvaru H₁ jasné přiřazení, je třeba provést výměnu prvního členu na:

HA : Distribuční skupina = moc + znalosti

Anna Ježková dále dodává, že *"negativní model elit (distribuční skupina) využívá veřejnost jen potud, pokud se jim to hodí k tvorbě zisku"*, což je vhodné potvrzení Olsona (1971). Podobnou formulaci užil také Michal Polko.

Osamu Okamura podporuje tento koncept: *"Problémem je, když někteří lidé svého vzdělání zneužívají. Elity by současně neměly své výjimečné postavení pěstovat na úkor ostatních. Jedinec nemůže být dost dobře šťastný, když jsou všichni kolem nešťastní."* Otázkou s jasnou odpovědí je, zda distribuční skupiny poslední jmenované uznávají...

Na elitu jakožto distribuční skupinu nahlíží také Matěj Stropnický, ale s dodatkem, že *elita není vidět*. Je to takový systémový inženýr, který ani nechce být vidět. **Jako znak elity jako jediný uvádí to, že vytváří svůj mediální obraz**. To opět podporuje Olsonův (1971) poznatek, že pro distribuční skupinu je klíčové ovládnutí médií.

Lze dodat, že studovaná literatura tzv. *teorie elit* nezachycuje aspekt budoucí vize společnosti. Jan Sedlák doslova říká: *"Elitou se stává ten, kdo vidí svět a je schopný formulovat vizi... ..elita vidí svět a nezneužívá moc. Protože kdo zneužívá moc, tak nejedná v pravdě."* A velmi podobný názor má také Dan Merta. *"Elita přichází s vizí, tak rozumím elitě!"*. Tento nedostatek registruje i vlastní literatura, konkrétně Miroslav Jodl (1994, str. 34), který uvádí, že teoretici elitarismu se příliš zaměřují na pozitivistický popis elit a nezaměřují se na kvalitu moci.

Otázkou je, zda přínos civilizaci, o kterém hovoří Anna Ježková a František Nováček, který uvádějí jako atribut elit, je funkcí morálky, respektive, zda člen **morálka** v kooperaci se členy **znalosti a moc** znamená přínos civilizaci.

Literaturou nereflektovaný stav je například ten, který zaujímají Dan Merta a Benjamín Fragner. Oba shodně říkají, že v české republice žádná elita není. Dan Merta rozvádí: *"Ti co hlásají a vytvářeli by tyto pojmy (spravedlnost, dobro a svoboda) zde nejsou a politikům nikdo u nás nevěří. Je to zprofanovaná funkce"*. Tedy ten stav, že díky distribučním skupinám je těžké spatřit pravou elitu.

Druhá hypotéza zní:

H₂: Územní plán je tvořen vůlí veřejnosti

Nosným hlasem pro formulaci této hypotézy byl postřeh Karla Klímy et al. (2009, str.57), že svěřený mandát ze základů římského práva znamená, že je vykonáván vlastním jménem, ale musí ztělesňovat vůli lidu. Vystává tedy otázka, jak a nakolik je veřejnost zapojena, popřípadě zda se její vůle projevuje v procesu územního plánování.

Bodem lomu je již názor Jana Kasla, že *participace je důležitá, ale dnešní komunální politika ji odsuzuje a snaží se ji odstraňovat. Má pro to jednoduchý důvod, že často zdržuje. Ale je také nutno poznamenat, že participace nevede vždy k nejlepšímu výsledku, často je názor angažujících se lidí v protikladu k městotvornému řešení. Jako příklad uvádí tzv. matky Prahy 6, což je skupina zaslepených, konfrontačních matek zeleného smýšlení neumožňujících jakoukoli debatu. Je teda nutno doplnit ke stanovisku o důležitosti participace, že nezastupuje kompetentní rozhodnutí.*

Z výše psaného plynou základní problémy participace i tzv. názoru veřejnosti. Během rozhovorů a často i mimo ně jsem slýchal jaksi povinnou formulaci "participace a zapojení jsou důležité" a pak začne kritika. Působí to až dojmem, že *participace a zapojení veřejnosti* je nevědomky (nebo vědomky?) vnímáno jako dobové klišé, které teprve s odstupem času bude (možná!) vnímáno historicky jako "duch doby" v lepším případě, nebo "demagogie a ideologie" v tom horším. Proto jsem formuloval tuto hypotézu.

Podívejme se ještě jednou na názor Jana Kasla. To, že *dnešní komunální politika ji odsuzuje a snaží se ji odstraňovat. Má pro to jednoduchý důvod, že často zdržuje*, je pochopitelné, protože klade větší nároky na organizaci. Pokračování názoru *"... je také nutno poznamenat, že participace nevede vždy k nejlepšímu výsledku, často je názor angažujících se lidí v protikladu k městotvornému řešení."*, zase odráží problematiku participace, kterou začala zahraniční odborná literatura zkoumat již od 60. let. Otázky jak formulovat názor těch, kteří se nechtějí nebo nemohou zapojit spolu

s debatou zda není přeci jen lepší direktivní klasické plánování jsem prezentoval ve své bakalářské práci (Šlemr 2011) a zahraniční přístup k problematice není náplní této práce.

Jisté je, že studium zahraničních zkušeností s problematikou zapojení veřejnosti je klíčové, pokud touto cestu chceme jít, protože jak uvádí opět Jan Kasl: *"Tvoří zde také začarovaný kruh. Špatně vedená participace, nebo participování nekonstruktivních negativistických lidí vede ke zdržování a blokování procesu, následkem čehož je tlak na snižování informovanosti, což v důsledku vede k negativistickému smýšlení občanů, kteří, když nejsou správně informováni, tak se domnívají, že je chce někdo zase jen napálit a blokují jakoukoli debatu a rozhodnutí. To je také důvod, proč se dnes na výboru územního plánování omezuje diskuze, nebo se posouvá do méně vhodných hodin. Bludný kruh se tím ale ještě více zamotává."* Implicitně je tedy zahrnuto to, že je opět **otázkou elit**, jak bude proces veden. Důvěřování názoru veřejnosti, i jak řekl Jan Kasl, není zárukou nejlepšího řešení a **otázkou k diskusi jistě je, do jaké míry "hlas veřejnosti" zastupuje vůbec názor veřejnosti!** Miloš Florián komentoval, že *"...pojem "názor veřejnosti" by nikdy neměl být fetiš. Veřejnost je snadno ovlivnitelná, dá se manipulovat pomocí médií..."*.

Petra Veselá ve svém názoru na participaci podporuje **otázkou elit** při realizaci demokratického způsobu plánování. *"U zapojení občanů do procesu pořizování nové ÚPD záleží na politické vůli jednotlivých městských částí. Například Praha 5 nezveřejňovala koncept „nového územního plánu“, naopak Městská část Praha 6 to pojala opačně - pronajala zasedací místnost v NTK, kde po několik dní vystavovala všechny výkresy konceptu a minimálně 2 pracovníci našeho odboru podávali jednotlivým zájemcům z řad veřejnosti výklad. Samozřejmě, že jsme zde shromažďovali připomínky, které byly následně předány magistrátu. Zájem projeví nejen občané Prahy 6, ale i občané ostatních městských částí a samozřejmě studenti ČVUT."*

Jenže vysvětlování a sběr připomínek je jen jedna rovina. Jak uvedl František Nováček, který definoval filozofii, na které stojí územní plánování České republiky slovy, že stojí *"... Na principu zastupitelské demokracie s přímým podílem veřejnosti. Podle platného zákona je územní plánování protknuto přímou účastí veřejnosti a to skrze připomínky. Zde je rozdíl od právního systému, na jehož vzniku nemá veřejnost*

přímou účast." A v zápětí dodal: "Ne všechny připomínky veřejnosti jsou přijímány. Selektce probíhá podle hledisek urbanistického, ekonomického, krajinnotvorného aspektu. Záleží jak je připomínka zpracována po formální rovině a jak zapadá do konceptu."

Z čehož by plynulo, že přímá účast veřejnosti je možná, pokud zapadá do předem vytvořené vize území, je po formální stránce přípustná a v souladu s již vytvořeným konceptem. Vůle lidu? Vůle elit?

Nedostatky byly také spatřovány ve způsobu organizace práce s veřejností. Michal Polko uvedl, že k minulému konceptu územního plánu Prahy bylo přijato přes 16 000 připomínek, což ani není možné technicky zvládnout. Nicméně dodává, že se v Praze práce s veřejností zlepšila. Michal Polko také tvrdí, že k účelové selekci by docházet nemělo, ale dodává, že "... mocní mají a vědí a tak se snaží zlepšit své postavení. Vlastně silní vědí dříve, že se někde bude něco dít. Ano, děje se to i Praze, ale i všude jinde. Je to také podle stavu společnosti." Což poukazuje na strukturální charakteristiku systému a roli elit jakožto toho, kdo určí jak a zda vůbec bude "vůle lidu" přizvána k jednání. Tedy, plánování je bytostně politickou záležitostí (Healey, 1996) a explicitně to potvrzuje i Osamu Okamura: "*Je to výsostně politické téma. Současně v České republice chybí role architekta jako advokáta veřejného zájmu, nejen experta, ale zároveň i zastávce lidí, kteří se bojí ozvat, případně mají pocit, že se v problematice nedostatečně orientují a podobně.*" ,což opět odkazuje na tradici západního **advocacy planning** a ukazuje na nedostatečnost tohoto chápání v českém plánovacím prostředí. Osamu Okamura dále pokračuje: "*V Praze je vůle veřejnosti se zapojovat vysoká, ale problém je, že stávající struktury a nástroje na to příliš neumí reagovat.*"

Dle Osama Okamury je vůle veřejnosti se do diskuze zapojovat, ale brání jí soudobé struktury, což ale nutně nemusí znamenat, že struktury nechtějí debatu. Jen to neumějí, ale i Osamu Okamura pak dodal, že časy se mění, dnes se prostředí v Praze mění, existuje vůle naslouchat, ale není dostatek prostoru pro debatu (dříve tato debata vůbec nebyla).

Procesně názor Osama Okamury souzní s Františkem Nováčkem a Vitem Řezáčem, že nelze nikoho vyřadit z debaty, alespoň formálně, **ale prakticky se tak**

může dít podle toho, jak se vyřizují připomínky, na nichž je založena možnost veřejnosti ovlivnit proces územního plánování. Osamu Okamura: " *Je otázka, kdo by se kdy měl vyjádřit a jakou formou. Ale ještě jsem neslyšel, že by si někdo stěžoval, že se nemohl vyjádřit. Problémem je spíš to, jak jsou připomínky zpracovávány a zda se každé někdo opravdu vážně věnuje.* "

Úskalí českého plánovacího prostředí vidí Osamu Okamura, Vít Řezáč i František Nováček shodně, že lidé si plánovacího procesu všimají až tehdy, když vidí praktickou stavební činnost, což je samozřejmě pozdě. **Selhává zde osvěta veřejnosti jak proces funguje!** Osamu Okamura ještě dodává, že " *...v územním plánování se pak dezorientovaní lidé mohou stát snadnou kořistí.* "

Matěj Stropnický říká, že zapojení veřejnosti v Praze funguje, ale dále poukazuje na takzvané zjednodušení rozhodnutí, kdy dochází k dělbě na ty, kteří jsou vyrozuměni obsílkou a na ty druhé, kteří jsou "obesíláni úřední deskou". " *Argumentuje se, že tento přístup zjednoduší rozhodování, ale cenou za tato zjednodušení je komplikace pro druhou stranu. A tyto tendence lze pozorovat stále* ". Zajímavé je v souvislosti s touto skutečností zmínit Michala Polka, který uvedl, že mocní vědí dříve...

Dan Merta poznamenává, že územní plánování nemůže fungovat plně demokraticky, protože je to dle něj situace analogická k nemocnici, kde by se léčili pacienti sami. Ale také říká, že veřejnost je " *...dobrý hlídací pes, může se s ní vést dialog, může upozorňovat, ale rozhodovat musí odborníci.* " Toto plyne ze základů římského práva na nichž stojí český právní systém (jak také zmínil Vít Řezáč) jak napsal Karel Klíma et al., (2009), že atributem fungující demokracie je rozhodnutí činěné vlastním jménem, **ale ztělesňující vůli lidu!** Česká republika je dle ústavy demokratický právní stát, tedy debata v územním plánování nezní **jak zapojit veřejnost a zda vůbec, ale jak ztělesnit vůli lidu do činěného rozhodnutí.** Což říká, že hypotéza H₂ platí, ale je příliš široce stanovena na to aby osvětlila více problematiku.

Tedy slabinou českého systému územního plánování je, že zjištění vůle veřejnosti praktikuje skrze připomínky, u nichž je pravděpodobnost, že nemusí být

vyřízeny (Nováček, Polko, Okamura). **Navíc selhávají elity v roli organizátora veřejné debaty, ať již účelově (Kasl, Stropnický), nebo nezvládnutím procesu zapojení (Okamura, Kasl, Polko). Je tedy patrný metodický nedostatek transformace "vůle veřejnosti" skrze elity do procesu tvorby územního plánu.**

Dodatečně vyvstal jeden důležitý problém, který není reflektován ani odbornou literaturou, se kterou jsem měl možnost se seznámit. Jedná se o **fenomén účelových občanských iniciativ**, které parazitují na mandátu, který dala naše společnost ústavou přes zákon a vyhlášky o územním plánování občanským iniciativám. Dochází tak ke zneužití článku 27 Listiny základních práv a svobod člověka (ústavní zákon č.2/1993 Sb), kde je psáno, že každý má právo se svobodně sdružovat s jinými na **ochranu** svých hospodářských a sociálních zájmů.

Jan Sedlák hovořil o zneužití participace jakožto maskování osobních prospěchů společenským postojem. Petra Veselá uvádí, že *"...Často se stává, že u občanského sdružení benefity z jeho činnosti sklízí mluvčí. Těmto účelovým "občanským sdružením" jde jen o peníze. Ale je to dvojsečné, jelikož kromě účelových nátlakových občanských sdružení jsou samozřejmě i ta poctivá."* Setkal jsem se také s dokumentaristou Benjaminem Tučkem, který natáčí časosběrný dokument o tvorbě pražského územního plánu a ten také vyslovil domněnku, že občanská sdružení jsou často hláskými troukami jedince, nebo jedinců. Rozhovor jsem s ním neměl možnost pořídit, ale také o této skutečnosti bude zmíněný dokument s názvem "Plán". Zajímavé je co v této souvislosti říká Anna Ježková: *"...Na druhou stranu se vyskytují také občanské společnosti, které jsou založeny za účelem vyzískání peněz od investora. Jedná se o vydírání. Také jsem se s tím setkala. Je to způsobeno mezerou v zákoně. Kdyby bylo uzákoněno, že záměrné blokování bez oprávněných důvodů bude původce platit, bylo by to jiné. Stojí to totiž mnoho času a peněz, které jsou naprosto zbytečně vynakládány."* František Nováček je téhož názoru: *"Ale z druhé strany je problém s tím, že občanská sdružení mají až moc práv. Vznikají někdy plánovitě za účelem získání peněz od podnikatele na principu "když nám dáte, stáhneme". Je to něco jako šikanózní žaloba, která má jen za účel šikanovat někoho. Ale zase není možné považovat každé občanské sdružení za špatné. Ta opravdu zastupující názory veřejnosti zase dělají mnoho dobrého."*

Z výše psaného plyne, že je legislativní nedostatek na poli začlenění občanských iniciativ a na dobrém jménu "poctivých" iniciativ parazitují ty "účelové".

František Nováček navrhuje: "*Sdružení by měla vždy prokázat důvod svého zájmu a kdyby existovala tato právní blokáce, bylo by to dobře.*" A to je stejné jako to, co uvedla Anna Ježková.

Bylo by záhodno tento jev účelových občanských iniciativ dále sledovat, vyhodnotit a navrhnout opatření, aby se zamezilo jejich parazitování na systému.

Poslední diskutovanou hypotézou je:

H₃: Územní plánování je řešeno v materiální prospěch elit (vyšších vrstev společnosti)

Elita = moc + znalosti

Komárková (1998, str. 28) uvádí, že stát se musí pojímat jako nástroj, nikoli jako účel. V kontextu jejího díla je zamýšlen jako účel k podpoře lidství, avšak problém, který budu probírat úmyslně převrací, co ona uvedla. Co když je stát nástroj mocných a vlivných?

Jak tvrdí Nietzsche (2002) v díle *Genealogie morálky* jsou to mocní, kdo uvádí v platnost význam pojmů, které jinak chápeme pomocí předporozumění a mají abstraktní charakter. Příkladem takového pojmu může být *dobro, spravedlnost a svoboda*. V rešerši jsem uvedl, co napsal Dušan Třeštík (2005, str. 115), že kultura vytváří spleť symbolických významů, které ovlivňují naše předporozumění. Nietzsche (2002) z tvorby náplně pojmů, které utváří naše předporozumění obviňuje mocné, kteří dali také význam pojmu dobro. V rešerši jsem probral možné polohy významu tohoto pojmu a jedno je jisté. **S rostoucí mírou dogmatizmu systému, roste stupeň určitosti tohoto pojmu.** Liberální demokracie (Komárková 1998, str. 54) nenařizuje povinný světonázor, je také proto pro ni obtížné formulovat vizi dobra. Úskalí tak nastává tam, kde je tato vize třeba. Tóth (2007) uvádí krizi liberální demokracie, kde

liberální idea je nepohodlná pro vládnoucí uskupení. Tato idea předpokládá podílení se na moci mezi širokými vrstvami obyvatel, což není pro některé elity (respektive distribuční skupiny) vítaným jevem. Pro krizi ideje liberálnosti je příznačné, že jedinec začíná přicházet o svá práva a své výsady (Adamová, Křížkovský, Šouša, Šoušová, 2001). To co se dá označit jako dobro už není smýšleno jako dobro pro společnost, ale začíná pouze kodifikovat elity a distribuční skupiny v jejich postavení., což je v přímé kolizi s liberální demokracií, která je tímto zneužita a je pouhou kamuflací pro mocné (Tóth, 2007). Tóth (2007) nehodnotí morální aspekt, který se nenachází ve faktu existence nerovnosti distribuce moci kvůli odlišným životním prioritám různých lidí, ale spíše v možnosti aktivní participace, kdy eticky závadná je právě situace systematického vyloučení jistých skupin, nebo jednotlivců na politické správě. Zde pak začíná ožívat model, který předeslal Nietzsche ve své vizi "Elite-Gesellschaft", v kterémž uvádí, že o postavení člověka rozhoduje suma moci, kterou má a ti, kdož jí mají nejvíce, jsou **novou aristokracií** o které Nietzsche doslova tvrdí, že *je to vyšší druh lidí, kteří díky své převaze vůle, vědění, bohatství a vlivu budou s demokratickou Evropou zacházet jako se svým nástrojem a stranou od vládců, oprostění od všech svazků žijí a vládci jsou jejich nástroje"*

Jak vypadá v tomto světě územní plánování v Praze očima respondentů? Platí to co uvedl Gaetano Mosca (1939), že politická moc generuje bohatství a to generuje moc?

Začneme morální rovinou, kde se realizuje spíše rovina svědomí jednajícího jedince, než nějaký systémový jev. Jan Sedlák mi řekl: "... že morální profil tvůrce plánu nebo urbanismu by měl být rozhodně velmi dobrý. Neplatí zde teze, že eticky robustní systém procesu úp unese i nemorální jedince. To neplatí. Alibismus, prospěchářství se protlačí i v dobrém systému skrze právní klíčky. A opět jsme u problému společnosti. Systém úp nespasí společnost. V procesní rovině se územní plánovač blíží politikovi, jelikož vydává rozhodnutí. Nelze postavit etický systém plánování který odcloní devianta, i když je systém sebemorálnější. Je to o svědomí a morálním profilu lidí, nikoli o procesu." Z toho plyne, pokus sestavit systém, který bude samoočistný, nelze. Je třeba neustále hlídat. Petra Veselá spatřuje roli onoho hlídače ve vyspělé občanské společnosti.

Problematiku můžeme nahlížet také obráceně. Anna Ježková uvedla: "*Obecně vzato, systém územního plánování je odrazem společnosti, ale zároveň může hodnoty i vytvářet. Jinak stávající systém územního plánování v ČR je založen na vazbě k historickému kontextu a na liberálních hodnotách. V praxi systém, který funguje od devadesátých let, vypadá tak, že se územní plánování stalo způsobem, jak změnit území ve prospěch skupin, které z něj profitují. Je tedy spíše služka ekonomických zájmů než že by vytvářelo morální hodnoty.*" V podstatě se jedná o pohled, který nevidí v územním plánování pouhý technokratický akt, který může být velmi jednoduše zneužitelný, ale vidí v něm i možný etický nástroj. Osamu Okamura dodává, že v územním plánování v České republice se primárně otázky spravedlnosti neřeší a přitom je to jedno z nejdůležitějších témat, jak uvedl. V západní literatuře je diskutován systém tzv. spravedlivého plánování, který v českém kontextu chybí. Záměr, nebo nedokonalost?

Anna Ježková je názoru, že územní plánování v ČR a zvláště v Praze posluhuje mocným. "*Není to systém otevřený všem. Zvláště v Praze z něj těžila ta část lidí, která takzvaně věděla jak na to.* Tento názor vysloveně potvrzuje mou hypotézu H₃. Na druhou stranu dodává ke konceptu Nietzscheova ovládnutí významu abstraktních pojmů mocnými, že je to otázkou vyspělosti společnosti. Vyspělá společnost se nenechá manipulovat. Nicméně Michal Polko souhlasil, že elity mají tendenci si prostředí upravovat ve svůj prospěch.

František Nováček je rezolutně proti myšlence, že by územní plánování bylo služkou mocných a stejně na věc nahlíží i Vít Řezáč, který uvedl, že dvacet let pracoval u developera jako architekt a tvrdit, že všude na úřadech jsou developerům otevřené dveře, to že rozhodně neplatí. Ale Osamu Okamura vidí věc obráceně, že podobu měst diktují mocné finanční skupiny ke svému obrazu. Podle něj také zvláště v 90. letech docházelo ke zbožštění volného trhu. Jak pak dodal, dnes už se naštěstí toto pojetí vytrácí ale je problém v hledání nových pravidel.

Osamu Okamura souhlasí s tím, že význam abstraktních pojmů se dá zneužít: "*Rozhodně platí, že tyto termíny se dají zneužít! Nebo zobchodovat. Developeri často zneužívají a manipulují obrazy, například využíváním montáží krásných a spokojených rodinek na obytných terasách uprostřed zeleně. Ale to je jednodušší příklad manipulace. Tím způsobem jak je naznačeno v otázce developer nemanipuluje, to je*

příliš komplikované. Ono se spíše používá developersko-politické trio "štěstí, zdraví, bezpečí". Tomu rozumí každý. Hodnoty z otázky jsou příliš intelektuální a běžné lidi vlastně ani moc nezajímají.

Jenže já věc vidím tak, že když je možné operovat s pojmy z trilogie "štěstí, zdraví, bezpečí" proč by se nedalo (dáme-li za pravdu Fridrichu Nietzschemu) manipulovat i s pojmy dobro, spravedlnost a svoboda. To podporuje také Vít Řezáč, když uvádí: *"...každý kdo chce poroučet, musí umět tyto pojmy převzít a použít, ale to je demagogie."*

Matěj Stropnický zastává názor, že proces územního plánování není nastaven tak, aby mocným posluhoval. **Ale jsou zde tlaky, aby to tak bylo!** Uvedl. Tvrdí, že se tak často děje pod hlavičkou "aby se území mohlo rozvíjet". *"...Ale zakazuje se debatovat o tom, jak ho rozvíjet. Liberálně tržní prostředí znemožňuje hodnotové soudy. Finanční ano. To developer dovede posoudit, ale kvalita prostředí developera zajímá jen když může stupňovat zisk."*

Postoj Benjamin Frágnera je, že *"... koncentrace investic, to je obecně problém společnosti a říká se, že jedna z příčin současné krize je, že investice, respektive výnosy se nevztahují k místu, k cíli. V případě investování do výstavby nabývá podobu developementu, který není spjatý s potřebou místa. Termín veřejný zájem je zde pak obtížně definovatelný. Zájem je na profesi developera, který prostřednictvím investice chce realizovat zisk. Veřejný zájem je pak zprostředkovaný skrze zájem developera, jehož **přímým zájmem je zisk. A často se za tzv. veřejný zájem maskuje.**"* Na vině je také pragmatické popření hlasu vlastního svědomí, jak říká Benjamin Frágner. *"Rozhodování je podle práva a pragmatické. Svědomí má smysl pro mě, ale institucionalizované rozhodnutí je vždy podle práva a ne dle svědomí. Neříkám, že je to dobře. Vítězí ten, kdo dokáže být právně nenapadnutelný, ale to je chyba. Což je také případ developerského stavění, které **je především právně nenapadnutelné.** Neetické zde vnímám působení některých projektantů, kteří vědomě vnášejí zvláště do vizualizací lež. Vědí, že veřejnost chce například zeleň, tak umístí do projektu zelenou střechu, ale vědí, že tam stejně nebude. Nebo "vysadí" pár stromů. Je to právně nenapadnutelné, ale neprofesionální."*

Bohužel všichni respondenti souhlasili (souhlasy se pohybovaly od rezolutního přijetí po přijetí s dodatkem) s obsahem věty Olsona (1971) ve vztahu k současné České republice a Praze.

"Celkové společenské náklady akcí jsou rozmělněny po malých částkách mezi velké množství jedinců ve společnosti, ale výnosy jsou koncentrovány ve velkých dávkách mezi tzv. elitu"

Neubráním se patosu a už poněkolkáté zmíním Nietzscheho.

"...je to vyšší druh lidí, kteří díky své převaze vůle, vědění, bohatství a vlivu budou s demokratickou Evropou zacházet jako se svým nástrojem a stranou od vládců, oproštění od všech svazků žijí a vládci jsou jejich nástroje"

14. Závěr

Hypotéza zda respondenti sdílí pohled na kvalitativní charakteristiku příslušníka elity nabízí v zásadě dva pohledy. Idealistický je pohled formulovatelný vzorcem:

Elita = morálka + moc + znalosti

Respondenti doufají, že tomu tak je, ovšem vyslovují obavu, že reálnou situaci lépe vykresluje vzorec:

Elita (distribuční skupina) = moc + znalosti

Jako možný podmět pro další výzkum v této oblasti se rýsuje otázka, **jaké jsou přesnější atributy elit a distribučních skupin v českém prostředí nejen ve vztahu k územnímu plánování, popřípadě jak je tato problematika vnímána širší veřejností, tedy nejen lidmi činnými v procesu územního plánování.**

Zkoumáním druhé hypotézy zda je v tvorbě územního plánu zahrnuta vůle veřejnosti, vyšel výsledek, že slabinou českého systému územního plánování je, že se "vůle veřejnosti" praktikuje skrze připomínky, u nichž je pravděpodobnost, že nemusí být vyřízeny. Navíc selhávají elity v roli organizátora veřejné debaty ať již účelově nebo nezvládnutím procesu zapojení **Je tedy patrný metodický nedostatek transformace "vůle veřejnosti" skrze elity do procesu tvorby územního plánu.**

Byl také zjištěn fenomén, který literatura nereflktuje a to v podobě nátlakových (pseudo) občanských sdružení, **který není stávající systém legislativy schopný účinně eliminovat a tato sdružení tak parazitují na těch poctivých sdruženích.**

Hledání odpovědí na třetí hypotézu tážající se, zda je územní plánování v Praze řešeno ve prospěch elit poukázalo, že mocní mají tendenci zneužívat svého postavení. Nátlak je realizován jednak účelovou argumentací veřejným zájmem a pak také posunem významu liberálních hodnot k hodnotám ryze tržním. Pozitivní je ale zjištění, že v současné Praze se situace mírně mění k lepšímu.

15. Zdroje

ADAMOVSÁ K., KŘÍŽKOVSKÝ L., ŠOUŠA J., ŠOUŠOVÁ J., 2001: Politologický slovník, C.H. BECK, Praha, 293 s. ISBN: 80-7179-469-4

ARCHISTROJ, 2013: facebooková skupina studentského architektonického atelieru

AKVINSKÝ T., 2010: Otázky o svědomí. Nakladatelství KRISTAL OP, Praha, 229 s. ISBN: 978-80-87183-19-9

ANZENBACHER A., 2001: Úvod do etiky, Academia, Praha, 292 s. ISBN: 80-7192-698-1

ARISTOTELÉS, 1996: Etika Níkomachova, nakl. Petr Rezek, Praha, 493 s. ISBN: 80-901796-7-3

BERAN O. 2010: Náš jazyk, můj svět. Nakladatelství Filozofia, Praha, 422 s. ISBN: 978-80-7007-355-3

DIVIŠ I., 1965: Umbriana, Československý spisovatel, Praha, 72 s.

FAINSTEIN S.S., FAINSTEIN N., 1996: City planning and political values: An updated view. In: CAMPBELL S., FAINSTEIN S.S., Readings in Planning Theory. Blackwell Publishers Inc. USA. 265-287 s. ISBN: 1-55786-612

FRIEDMANN J., 1989: Planning in the public domain: diskurse and praxis. In: STEIN J. M., 1995: Classic readings in urban planning. Mc Graw Hill. USA. 74-79 s. ISBN: 0-07-061138-6

HEALEY P., 1996: Planning through debate: The communicative turn in planning theory. In: CAMPBELL S., FAINSTEIN S.S., Readings in Planning Theory. Blackwell Publishers Inc. USA. 234-257 s. ISBN: 1-55786-612-0

HOLLANDER P., 2006: Filozofie práva, nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň, 302s.
ISBN: 80-86898-96-2

HREHOVÁ H., 2009: Etická rozprava o cnosti a dobrokráse- Aretologicko-filokalistické reminiscencie, Filozofická fakulta Trnavskej univerzity, Trnava, 298 s.
ISBN: 978-80-8082-281-1

JANTZ C.R., 2012: Innovation in academic libraries: An analysis of university librarians' perspectives, Library & Information Science Research str. 3-12, volume 34, issue 1

JODL M., 1994: Teorie elity a problém elity- příspěvek k dějinám a problematice politické sociologie, Victoria publishing, Praha, 156 s. ISBN: 80-85605-94-5

KLÍMA K., 2009: Komentář k ústavě a listině 1.díl, nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň, 901s. ISBN: 978-80-7380-140-3

KOHÁK E., 1993: Člověk, dobro a zlo- kapitoly z dějin morální filosofie. nakladatelství Ježek, Praha, 248 s. ISBN 80-901625-3-3

KOHÁK E., 2004: Svoboda, svědomí, soužití- kapitoly z mezilidské etiky. Sociologické nakladatelství, Praha, 214 s. ISBN: 978-80-86429-35-9

KOMÁRKOVÁ B., 1998: O svobodu svědomí, nakladatelství Eman, Slavkov, 153 s.
ISBN: 80-86211-02-9

Listina základních práv Evropské unie, 2007: Evropský parlament, Rada a Komise, staženo dne 22.10.2012 ze stránek <http://eur-lex.europa.eu/cs>

MAZÁK E., 2010: Firemní kultura a etické kodexy, Banskovní institut vysoká škola, Praha 148 s. ISBN: 978-80-7265-075-0

MOSCA G., 1939: The ruling class, New York, McGraw-Hill Book Company, 512s.

MOORE G.E., 2005: Principia ethica. Barnes and Noble Publishing.Inc., USA, 243 s .
ISBN 0-7607-6546-4

- MULLER K.B. (ed.), LABOUTKOVÁ Š., VYMĚTAL P., 2010: Lobbing v moderních demokraciích, Grada Publishing, Praha, 256 s. ISBN: 978-80-247-3165-0
- NEMEC J., VLACH J., 2003: Etický kódex a pakt integrity vo verejnom obstarávaní, Transparency interantional Slovensko, Róbert Vico vydavateľstvo, Bratislava. 51 s. ISBN: 80-89041-65-5
- NIETZSCHE F., 2001: Antikrist. Votobia, Praha, 126 s. ISBN: 80-7198-481-7
- NIETZSCHE F., 2002: Genealogie morálky – polemika. Aurora, Praha, 147 s. ISBN 80-7299-048-9
- NIETZSCHE F., 2003: Mimo dobro a zlo- predehra k filozofii budoucnosti. Aurora, Praha, 198 s. ISBN: 80-7299-067-5
- OLSON M., 1971: The logic of collective action. Harvard University Press, Massachusetts, 178 s. SBN: 674-53750-5
- PLATÓN, 1993: Ústava, neboli o spravedlnosti, rozmluva o věcech obce. Nakladatelství Svoboda, Praha, 532 s. ISBN: 80-205-0347-1
- REICHEL J., 2009: Kapitoly metodologie sociálních výzkumů, Grada, Praha, 184 s. ISBN: 978-80247-3006-6
- REJZEK J., 2004: Český etymologický slovník. LEDA, 752 s. ISBN 80-85927-85-3
- RYCHLÍK J., 2011: Rozdělení Československa (1989–1992) str. 527-555 in: BÁRTA M., KOVÁŘ M. et al., 2011: Kolaps a regenerace- cesty civilizací a kultur, Academia, Praha, 813 s. ISBN: 978-80-200-2036-9
- SEDLÁČEK T., 2009: Ekonomie dobra a zla. Nakladatelství 65. pole. Praha, 270s. ISBN: 978-80-903944-3-8
- ŠIL P., KAROLOVÁ J., 2008: Člověk na cestě k moudrosti- filosofie a etika prostřední školy. Olomouc, nakladatelství Olomouc, 351 s. ISBN: 978-80-7182-253-0
- ŠLEMR J., 2011: Problematika etiky v urbanizmu a územním plánování, bakalářská práce na FŽP ČZU, vedoucí: Ing. Vojtěch Novotný, Ph.D. Praha, 45 s.

ŠTĚPINOVÁ M, 2010: Úvodní studie in: AKVINSKÝ T., 2010: Otázky o svědomí. Nakladatelství KRISTAL OP, Praha, 229 s. ISBN: 978-80-87183-19-9

ŠVEC et al., 2009: Metodologie věd o výchově - kvantitativně scientické a kvalitativně humanitní přístupy v edukačním výzkumu, nakladatelství Paido, Brno, 302 s. ISBN: 978-80-7315-192-8

ŠTIČKA et al., 2008: Korupce a protikorupční politika ve veřejné správě, Transparency international česká republika, Praha, 212 s. ISBN: 978-80-87123-04-1

THOMOVÁ M., 1986: Ideologie a teorie poznání- ke vzniku kriticizmu a transcendentalizmu Immanuela Kanta. nakladatelství Svoboda, Praha, 276 s.

TÓTH R., 2007: Elity v spoločnosti- pojednanie o jednotlivcov, masách a pokroku, Nezávislé centrum pro studium politiky, Kolín, 105 s. ISBN: 80-86879-09-7

TŘEŠTÍK D., 2005: Češi a dějiny v postmoderním očistci, nakladatelství Lidové noviny, 341 s. ISBN: 80-7106-786-5

VASILEIOU M., ROWLEY J., HARTLEY M., 2012: The e-book management framework: The management of e-books in academic libraries and its challenges, Library & Information Science Research str. 281-291 volume 34, issue 4

WIKIPEDIE, 2011: heslo Dobro. <http://cs.wikipedia.org/wiki/Dobro> staženo dne: 28.2.2011

WIKIPEDIE, 2012: heslo *Elita* (plato ke dni 21.10. 2012).

WIKIPEDIE, 2013: heslo *Hermeneutický kruh* (platno ke dni 4.4.2013)

Zákon č. 1/1993 Sb. - Ústava České republiky

Zákon č. 2/1993 Sb. - Listina základní práv a svobod člověka

